

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Španělská občanská válka

Dominika Ibrahimová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Španělská občanská válka

Dominika Ibrahimová

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za trpělivost, obětavý přístup a odborné vedení mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014 .....

Obsah

1. ÚVOD.....	6
2. ŠPANĚLSKÁ OBČANSKÁ VÁLKA	10
2.1. DIKTATURA PRIMO DE RIVERY.....	10
2.2. DRUHÁ REPUBLIKA	11
2.3. DVOJÍ ŠPANĚLSKO	18
2.4. FRANCISCO FRANCO	22
2.5. POVSTÁNÍ GENERÁLŮ	26
2.6. ZAHRANIČNÍ INTERVENCE.....	31
2.7. BOJ O MOC.....	33
2.8. OBLÉHÁNÍ MADRIDU	36
2.9. VÍTĚZOVÉ A PORAŽENÍ	40
2.10. FRANKISTICKÁ DIKTATURA	45
3. ZÁVĚR.....	49
BIBLIOGRAFIE.....	51
RESUMÉ	52

1. ÚVOD

Situace ve Španělsku před rokem 1936 vyústila v krvavý konflikt, ve kterém se stoupenci pravice postavili proti demokraticky zvolené republikánské vládě. Po vyhlášení výsledků parlamentních voleb v únoru 1936 vzrůstalo v zemi napětí a pravicoví povstalci se na vzpouru proti republice pečlivě připravovali již od jara téhož roku. Povstání, které vypuklo 17. července 1936 v marocké Melille, se postupně rozšířilo do celého Španělska. Ačkoliv se zastánci republiky rebelům statečně bránili, válka skončila 1. dubna 1939 ve prospěch povstalců, kteří měli materiální převahu a lépe vycvičená vojska. Do čela Španělska se postavil Francisco Franco jako absolutní a neomezený vládce a v této roli setrval až do své smrti v roce 1975. Pozoruhodný vzestup průměrného vojáka je vedle mého zájmu o Španělskou kulturu a moderní dějiny hlavním důvodem, proč jsem si důležitý mezník v dějinách španělské společnosti zvolila ke zpracování.

Cílem této bakalářské práce je nastínit stav španělské společnosti a politickou situaci ještě před vypuknutím občanské války a analyzovat příčiny jejího vzniku. Dalším úkolem je zaměřit se na osobnost nejdůležitějšího účastníka konfliktu, Francisca Franca, dále popsat první rozhodující okamžiky povstání, samotný průběh a konečné vítězství frankistů, které nastolilo diktaturu trvající 36 let.

Práce je členěna do deseti kapitol. První kapitola se věnuje diktatuře Prima de Rivery, který se chopil moci v roce 1923. Cílem této části je osvětlit základní změny, které nový režim přinesl, postoj obyvatelstva vůči diktátorovi a nakonec příčiny pádu Riverovy vlády.

Druhá kapitola popisuje přechod od monarchie k republice a samotnou existenci nového demokratického zřízení. Stručně zachycuje nejdůležitější politické strany a jejich hlavní představitele, dále objasňuje reformy, které měly omezit vliv církve na život občanů, zmodernizovat armádu a zemědělství a zlepšit životní úroveň bezzemků. Kapitola se snaží vylíčit provedení reforem a jejich úspěšnost. Pokouší se vysvětlit příčiny polarizace španělské společnosti a zachycuje napětí, které vyústilo v násilné střety. Republika je zde popsána jako seriózní pokus o vytvoření moderní španělské společnosti, jejíž hlavní problém tkvěl zejména v nedůslednosti při tvoření a plnění reforem.

Následující třetí kapitola sleduje vývoj, který nastal po parlamentních volbách v únoru roku 1936. Líčí nespokojenost pravice, která nyní odmítala parlamentní systém a prostřednictvím Kortesů hlásala, že demokracie nemůže fungovat. Kapitola také popisuje vznik nejnápadnější pravicové strany, falangy a snaží se charakterizovat zásadní rozdíl mezi falangismem a fašismem. Zmiňuje se o narůstajících nepokojích, pokusech o atentát na hlavní představitele levice a častých generálních stávkách. Kapitola také poukazuje na vnitřní rozdíly levice, které proti sobě postavily anarchisty a socialisty. Sleduje opatření vlády, která se obávala útoku ze strany pravice.

Čtvrtá kapitola se věnuje jedné z nejdůležitějších postav celé války, Franciscu Francovi. Zmiňuje se o jeho dětství, studentských letech a zachycuje Francovu cílevědomost, která mu později zajistila úspěch a uznání. Kapitola se kromě popisu osobního a profesního života Francisca Franca věnuje i problematice jeho postoje vůči republice.

Následující kapitola zachycuje první momenty občanské války, které se ukázaly být v tomto konfliktu stěžejní. Popisuje postup povstalců a postoj republikánské vlády. Poukazuje na akceschopnost dělnických organizací, civilního obyvatelstva a vojsk, která zůstala vůči republice loajální.

Šestá kapitola pojednává o reakci zahraničí na konflikt ve Španělsku. Poukazuje na důležitost zahraniční intervence, která byla v této válce rozhodující. Staví do opozice aktivní přístup fašistické Itálie a nacistického Německa proti váhavému stanovisku ostatních zemí.

Další postup povstaleckých vojsk zachycuje sedmá část bakalářské práce. Popisuje dobytí Badajozu a toledského Alcazaru, jako velmi cenná vítězství pravice. Cílem této kapitoly je také poukázat na pečlivost a vytrvalost Francisca Franca, který se nechtěl smířit s pouhou porážkou protivníků, avšak jeho záměrem bylo jejich úplné zničení.

Osmá kapitola se věnuje obléhání Madridu povstaleckými vojsky, taktice jejich útoku na hlavní město a vysvětluje, proč nebyly první pokusy rebelů o získání Madridu úspěšné. Kromě bitvy na řece Jarama, dobytí Malágy a vybombardování Guerniky, tato část nastiňuje důležité události, které se během této doby odehrály mimo bojiště. Důležité je zejména sloučení karlistů a falangistů do jediné nové politické strany, které Francovi zajistilo ničím neomezenou moc. Kapitola také zmiňuje vnitrorepublikánské

neshody, které levici oslabovaly již před vypuknutím občanské války. Po neúspěšných pokusech republikánských vojsk o útok se ukázalo, že levice se sice dokázala bránit, ale ofenzivních úspěchů již nebyla schopna.

Následující devátá kapitola se věnuje pokračování bojů, které pro povstalce znamenaly útočnou fázi, jenž měla vymítit poslední pozůstatky demokracie. Pozornost rebelů se opět obrátila na dobytí Madridu, a aby republikáni i přes nepřízeň osudu hrozbu odvrátili, zahájili preventivní útok na Teruel. Tato část podrobněji popisuje vytrvalé boje o Teruel a vyzdvihuje vytrvalost republikánů, jejichž odpor byl nakonec zlomen. Dále se devátá kapitola zabývá úspěšným postupem povstalců, jejich získávání kontroly nad dalšími důležitými oblastmi a konečnému vítězství frankistů.

Desátá a poslední kapitola hodnotí důsledky válečného konfliktu a jejím cílem je analyzovat diktaturu jediného a absolutního vítěze španělské občanské války.

V české odborné literatuře se Španělským dějinám věnuje zejména Jiří Chalupa, jehož díla jsou výsledkem mnohaletého badatelského výzkumu. Autor věnuje zvláštní pozornost problematice diktátorských režimů 20. století. Jeho detailní přehled španělských dějin, *Dějiny Španělska v datech*, mi velmi pomohl orientovat se ve složitém konfliktu. Velkým přínosem mi byla také Chalupova studie o vybraných aspektech Španělské občanské války, *Zápisky o válce občanské*. Zejména kapitoly, které se zabývají příčinami krachu druhé republiky a otázkou nevyhnutelnosti občanské války, kde jsou podrobně popsány reformní pokusy Manuela Azañi. Další studie se věnuje zrodu španělského fašismu, jeho vývoji a přehledně charakterizuje falangistickou ideologii José Antonia Primo de Rivery. Další Chalupovou přínosnou prací je dílo, *Jak umírá diktatura*, které se věnuje výkladu a analýze pádu Francova režimu. Stručně se zde pokouší objasnit kořeny frankismu, věnuje se osobnosti samotného diktátora a nastiňuje jeho vládu. Ve své práci také sporadicky odkazují na Chalupovu knihu *Španělsko*, která provází španělskými dějinami od samého počátku a na dílo Don Carlos a ti druzí, jenž se zabývá karlistickými válkami v letech 1833–1939 a o španělské občanské válce hovoří jako o „čtvrté karlistické válce“. Dalším českým autorem, který popsal problematiku občanské války ve Španělsku, je Roman Cílek. Ve své knize *Krvavá předehra* líčí fakta zajímavým tvůrčím způsobem, ale o toto dílo jsem se opírala jen výjimečně.

Ze zahraničních autorů bych ráda zmínila Antonyho Beevora, jehož dílo Španělská občanská válka 1936 – 1939, je velmi pestrým popisem událostí ve Španělsku hluboko před vypuknutím války, v průběhu a po skončení konfliktu. Velmi čtivým způsobem zachytil krutosti války, politickou genocidu a komplikované politické vztahy, které hrály v této válce zásadní roli.

Velký přínos pro mou práci spatřuji v rozsáhlé publikaci Paula Prestona, *Franco*. Kniha se kromě velmi podrobného popisu zabývá osobností Francisca Franca. Důkladně rozebírá jeho dětství, studium a výstup na vrchol politického dění ve Španělsku. Zachycuje problematiku postoje Franca vůči Druhé republice, zabývá se rozhodujícími válečnými střety, zahraniční intervencí a druhá polovina díla je věnována frankistické diktatuře, do jejího konce v roce 1975.

Sheelagh Ellwood a jeho dílo *Franco* je diktátorovou biografií, ale také velmi přehledně seznamuje s občanskou válkou ve Španělsku. Nejčastěji jsem se o tuto publikaci opírala v té části bakalářské práce, kde zkoumám *Caudillův* osobní a profesní život. Jen velmi zřídka jsem čerpala z díla André Bachoudové, *Franco*, která se zaměřuje se na Franca jako obyčejného člověka a jeho cestu k úspěchu

Velmi užitečná pro mě byla i anglicky psaná kniha L. E. Snellgrova, *Franco and the Spanish Civil War*. Dílo se zabývá ranou historií Španělska, druhou republikou, kde staví do opozice fašismus a komunismus a konečně samotným vypuknutím španělské občanské války. Samostatnou kapitolu věnuje obléhání Madridu, kde mimo jiné zmiňuje i mezinárodní Interbrigády. Poslední část knihy líčí Francovu diktaturu a Španělsko v souvislosti s druhou světovou válkou. Publikace vyšla v roce 1965, proto zde chybí pád frankistického režimu. Místy jsem čerpala z anglicky psané knihy Felixe Morrowa, *The Civil War In Spain* z roku 1936, která se zabývá zejména nedostatky reforem druhé republiky a vypuknutím povstání.

2. ŠPANĚLSKÁ OBČANSKÁ VÁLKA

2.1. DIKTATURA PRIMO DE RIVERA

Po skončení první světové války došlo ve Španělsku k poklesu hospodářské konjunktury, pracující lidé se ocitli ve velmi nepříznivé pozici a stali se militantnějšími. Mezi lety 1918–1920 došlo k povstání v Andalusii a generální stávce v Barceloně, kterou armáda krvavě potlačila. Katalánští zaměstnavatelé reagovali najímáním stávkokazů a tzv. *pistoleros*, kteří měli za úkol střílet odborové lídry. Král Alfonso XIII. chtěl obnovit pořádek, proto jmenoval oblastním guvernérem Martineze Anidu. Anida zorganizoval policejní „pistolníky“, kteří během dvou dnů postříleli 21 odborových předáků, za což byl záhy odvolán. Tíživá situace stávajícího režimu se stupňovala a politický systém starého Španělska nebyl schopen adaptace.¹

Vojenský velitel Barcelony, generál Miguel Primo de Rivera, provedl 13. září 1923 úspěšný převrat a chopil se moci. Přestože šlo o vojenský puč, který nastolil diktaturu, jmenoval král Alfonso Primo de Riveru ministerským předsedou. Španělská veřejnost, která byla vyčerpána předchozími zmatky, nijak neprotestovala. Miguel Primo de Rivera rozpustil vládní kabinet a parlament, zrušil ústavu z roku 1886 a zavedl přísnou cenzuru. Vládu svěřil do rukou Vojenského direktoria, v jehož čele stanul on sám. Ještě téhož roku zakázal generál Rivera používat jakýkoliv jiný jazyk, než španělštinu, čímž zklamal zejména Katalánce, kteří si od nástupu diktátora slibovali více autonomie. V dubnu roku 1924 založil novou politickou stranu, tzv. Vlasteneckou unii, která byla, podle jeho slov, otevřená všem Španělům, kteří měli zdravé názory a dobrou vůli.² Z počátku se Riverově diktatuře dařilo, protože obnovil bojeschopnost španělských koloniálních sborů a spojil se s Francií proti marockým povstalcům. 8. září 1925 se společně vylodili u Alhucemas, kde porazili vůdce povstalců Abd-el-Krima.³ Vítězství v Maroku rehabilitovalo prestiž vojska a maročí generálové, kterým se přezdívalo *afrikanisté*, se dočkali velkolepého uznání. Patřili sem José Sanjurjo y Sacanell, Gonzalo Quiapo de Llano a Francisco Franco y Bahamonde. Během

---

¹ BEEVOR, Anthony, *Španělská občanská válka 1936-1939*, Praha 2004, s. 24-25.

² CHALUPA, Jiří, *Dějiny Španělska v datech*, Praha 2011, s. 347-349.

³ Tamtéž, s. 350.

dvacátých let povzbudivě rostla životní úroveň a diktatura tak vydržela až do roku 1930. Řada Španělů sice s Riverovou vládou nesouhlasila, ale našlo by se jen málo jedinců, kteří by ho nenáviděli. Diktátor sice vzhlížel k italskému fašismu a *Ducemu*, ale jeho autoritativní sklony byly umírněné. Samotný Primo de Rivera byl docela sympatický člověk, který sice neoplýval přílišnou inteligencí ani výjimečnými schopnostmi, ale skoro ve všech ohledech se podobal většině svých poddaných, kteří se s ním dokázali ztotožnit. Během své vlády si kladl za cíl zbavit Španělsko korupce, jako nešťastného dědictví „starých politiků“, a oprostít venkov nadvlády místních pohlavárů.⁴ Idea sjednotit v jedné organizaci univerzity, průmysl, obchod a dělníky se začala realizovat během roku 1926, kdy byl v lidovém referendu předložen návrh na korporativní parlament. Shromáždění reprezentovali členové pravice, kteří pocházeli zejména z řad arcibiskupů, vojenských prefektů a guvernérů Španělské banky. V roce 1929 navrhl Rivera ústavu, která obnovila roli krále udělením zákonodárných a výkonných pravomocí a založil nový konzultativní orgán, Radu království. Podobná opatření s menšími úpravami, později pojal za vzor Franco.⁵

Na sklonku Riverovy vlády rostla nespokojenost střední třídy, zejména když začal zasahovat do chodu univerzit. Vysloužil si tak nenávist intelektuálů, a protože cítil, že jeho autorita je v ohrožení, stále více zoufale se snažil prosazovat svou vůli. Nakonec se obrátil na armádu, aby se utvrdil o její podpoře. K jeho zklamání se mu ale podpory nedostalo a nemocný Primo de Rivera 28. ledna 1930 rezignoval a odešel do exilu ve Francii, kde o necelé 2 měsíce později zemřel.⁶

2.2. DRUHÁ REPUBLIKA

Po pádu Riverova režimu potřeboval král Alfonso diktaturu udržet a hlavou státu jmenoval generála Berenguera. V únoru roku 1931 ale Berenguer podal demisi a novou vládu sestavil admirál Aznar, načež jeho vláda 12. dubna zorganizovala komunální volby.⁷ Monarchisté ve volbách nezískali podporu větších měst a král byl překvapen tím, jak málo je oblíbený. Nakonec ani vojsko krále nepodpořilo a velitel Civilní gardy, generál Sanjurjo, dal najevo, že již není schopen krále držet u moci. Král Alfonso byl

---

⁴ CHALUPA, Jiří, *Jak umírá diktatura*, Olomouc 1997, s. 12.

⁵ BACHOUDOVÁ, André, *Franco*, Praha 2000, s. 80.

⁶ BEEVOR, s. 26.

⁷ Tamtéž.

nucen abdikovat a 14. dubna 1931 se z monarchie stala republika.⁸ „*Revoluce z 14. dubna 1931 byla slavná, bez krveprolití, klidná, harmonická.*“⁹

Plynulý přechod od monarchie k republice zajistil tzv. Pakt ze San Sebastiánu již ze 17. srpna 1930.¹⁰ Devět konzervativních a liberálních republikánů společně s umírněným socialistou Indaleciem Prietem zde dospělo k dohodě, která stanovila rámec ústřední vlády.¹¹ „*Přestože druhá španělská republika vznikla bez krveprolití zhroucením zdiskreditované instituce, stala se automaticky předmětem odporu ze strany těch sil, které Churchill nazval 'vlivné'. Ale euforické davy si navzájem blahopřály, neboť lidé byli přesvědčeni, že 'neposkvrněná' republika nemůže než získat si vážnost ostatních zemí stejně tak jako Španělsko a že nebude existovat záminka pro zásah za účelem restaurování starého režimu, jak se to stávalo v minulosti.*“¹²

První volby jasně ukázaly, že nejsilnějším politickým subjektem Španělska byla Socialistická strana, která těžce doplácela na ideologické a osobní spory mezi vedoucími představiteli: Juliánem Besteirem, Franciscem Largem Caballerem a Indaleciem Prietem. Premiér Manuel Azaña stál v čele Acción Republicana, která hájila zájmy liberálně a levicově orientovaných středních tříd a buržoazie. Středové strany ovládla Radikální strana s Alejandrem Lerrouxem v čele. Pravici sjednotil Gil Robles, který roku 1933 založil Španělskou konfederaci autonomních pravicových stran, CEDA, která stála v opozici vůči Azaňovým reformám. Existovala zde také komunistická strana PCE. Nejvýraznější osobností této strany byla bezpochyby Isidora Dolores Ibárruri Gómez, pragmatická politička, která proslula vypjatě emocionálními projevy.¹³ Syn diktátora Prima de Rivery, José Antonio Primo de Rivera, se vzhledl v italském fašismu a 29. října 1933¹⁴ založil Španělskou falangu, která stála proti liberalismu a demokracii.¹⁵

---

⁸ CHALUPA, Jiří, *Španělsko*, Praha 2010, s. 143.

⁹ MORROW, Felix, *The civil war in Spain*, New York, 1936, s. 5.

¹⁰ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 357.

¹¹ BEEVOR, s. 27.

¹² Tamtéž, s. 28.

¹³ KOSINA, Miloš O., *Dolores Ibárruri – legenda španělského komunistického hnutí*, in: Historický obzor 24, 2013, 5/6, s. 124.

¹⁴ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 371.

¹⁵ CHALUPA, *Španělsko*, s. 145.

Několikanásobný premiér a později i prezident Španělské republiky Manuel Azaña si uvědomoval čtyři hlavní překážky, které Španělsku bránily v cestě k modernímu státu. Podle něj bylo velkým problémem především zaostalé zemědělství, příliš zpolitizovaná a neakceschopná armáda, enormní vliv církve na život občanů a chod státu a regionální separatismus. Navíc bylo Španělsko zemí, kdy na jedné straně byly moderní městské aglomerace a na straně druhé stály vesnice, kde se čas zastavil před několika staletími. Řešení viděl ve zkonfiskování půdy velkostatkářů a jejím rozdělením mezi bezzemky, ve vytvoření moderní apolitické armády, v sekularizaci veřejného života a v ukončení kastilského centralismu.¹⁶

10. prosince 1931 se prezidentem republiky s velkou převahou stal Niceto Alcalá-Zamora y Torres a vystřídal tak „prvního muže“ republiky, Manuela Azaña.¹⁷ Zamora měl v době před začátkem Druhé republiky dlouholeté zkušenosti v politice, kdy stál v opozici vůči diktatuře Primo de Rivery. Zamora byl přívrženec konzervativní buržoazní republiky, založené na podpoře středních vrstev a intelektuálů. Na počátku Druhé španělské republiky zastával post premiéra, kterého se už 14. října 1931 vzdal, jelikož nesouhlasil s rychlou a intenzivní laicizací státu, kterou prosazoval Manuel Azaña. Právě Azaña Alcalá-Zamoru na postu premiéra vystřídal.¹⁸

Ve Španělsku byla otázka církevní moci v roce 1931 velmi naléhavá. Církev se nyní stala nepřítelem republiky a snažila se bránit jakémukoliv pokroku.¹⁹ Kardinál Pedro Segura y Sáenz 1. května 1931 ve svém pastoračním listu ostře zaútočil proti republice.²⁰ Zároveň vyzdvihoval krále Alfonsa a postavil se proti změnám jakéhokoliv druhu. Dělníci církev nesnášeli, protože je vybízela ke smíření se s chudobou a sama se topila v bohatství. Církev také měla velký vliv na školství. V některých oblastech přestala vyučovat čtení, aby žákům později zamezila studovat socialistické traktáty. V roce 1930 polovina španělské populace neuměla číst ani psát.²¹ Církev agitovala na španělské pohlaváry, aby zpronevěřili peníze určené na školy, proto byl odpor vůči

---

¹⁶ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, Praha 2002, s. 15.

¹⁷ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 366.

¹⁸ Tamtéž, s. 363.

¹⁹ MORROW, s. 13.

²⁰ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 364.

²¹ MORROW, s. 14.

církvi běžný i mezi učiteli. Antiklerikalismus byl obvyklý i mezi lékaři, kterým hrozila pokuta, pokud nemocnému nebude předepsána zpověď, navíc byli lékaři často osočováni z čarodějnictví. Dva týdny po zveřejnění primasova pastýřského listu došlo ve Španělsku k nepokojům. Když vešlo ve známost, že Segura podporoval Alfonsa, bylo zapáleno několik desítek kostelů. Církev takové počínání kladla za vinu temným silám, v tomto případě agentům z Moskvy, což se ale nepotvrdilo. Civilní garda odmítla kostely bránit s tím, že více než církevní budovy jsou důležitější životy civilistů. Vláda, pobouřena vzniklým napětím, Segurovu ostrou kritiku odmítla tolerovat a vykávala jej ze země. Vatikán namísto něj poslal do Španělska kardinála Gomá, který jménem španělské katolické církve republiku uznal. Mezi další opatření patřilo oddělení církve od státu a její duchod, vyplácen ze zkonfiskovaného majetku, měl být do dvou let zastaven. Církevním řádům bylo zakázáno vlastnit více majetku, než kolik bylo nezbytné k vlastním potřebám. Jezuitský řád byl rozpuštěn, protože jeho nejstarší členové skládali slib věrnosti papežovi. Dále došlo k zavedení civilních sňatků a povolení rozvodů. Tato opatření nejvíce rozzuřila konzervativce, kteří je chápali jako útok proti tradici.²²

Azaña se dále pokusil zmodernizovat armádu, jejíž demokratizace byla nutná.²³ V první řadě chtěl zredukovat počet důstojníků, kterých bylo 17 000 v 150 00 vojsku.²⁴ Snížit počet vojáků se Azaňovi sice podařilo, ale na modernizování armády už nezbyly finance. Navíc jeho nediplomatický styl při propouštění důstojníků a zavírání vojenských akademií zapříčinil, že z velké části propuštěných se stali zarytí nepřátelé republiky.²⁵

Mnohem vážnější důsledky měla Azaňova nedůslednost v případě pozemkové reformy. Hlavní problém tkvěl v tom, že Manuel Azaña byl typickým velkoměstským intelektuálem, jehož zájem směřoval především k vytvoření laického státu. Usiloval totiž hlavně o katalánskou autonomii, svobodu projevu a chtěl zdokonalit vzdělávací systém. Azaña a většina jeho ministrů venkovu nerozuměli a nevěnovali mu dostatečnou pozornost. Zrealizování pozemkové reformy proto trvalo příliš dlouho. Do

---

²² BEEVOR, s. 31.

²³ MORROW, s. 16.

²⁴ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 16.

²⁵ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 364.

léta 1932 se o reformě spíše jen diskutovalo a během prvních dvou let Azaňovy vlády bylo vyvlastněno pouze 24 000 hektarů, na nichž se usadilo 4 300 bezzemků, tzv. *braceros*.²⁶ Protože Španělsko vybíralo málo na daních a jeho finanční prostředky byly omezené, stát nemohl půdu, kterou by posléze rozdělil mezi vesničany, vykupovat. Místo snahy o zdokonalení daňového systému a následného vylepšení pozemkové reformy, se Azaña pouštěl do nebezpečných projektů. Po potlačení pokusu o puč generála Sanjurja z 10. srpna 1932²⁷, se v parlamentu odhlasovalo opatření, které předepslo, že bude bez náhrady zkonfiskována půda španělské šlechty. I v tomto případě se ukázala neschopnost reformátorů, protože podle původního návrhu měla být půda zabavena 2000 šlechtických rodin, nakonec se počet zredukoval na 262 rodin, ve výsledku ale žádná půda zkonfiskována nebyla.²⁸

Útoky na katolickou církev, reforma armády a pozemková reforma byly hlavní příčiny stupňující se polarizace španělské společnosti. Právce navíc Azaňovi vytýkala, že se prý ve Španělsku snažil realizovat bolševickou revoluci. Ale „socialismus“ v Azaňově pojetí představoval spíše touhu po modernizaci Španělska, než třídní boj. Nutno podotknout, že republikánský režim nečelil jen výpadům pravice, ale mnohdy musel odolávat i útokům levice, zejména anarchistů. Anarchisté pohrdali „buržoazní revolucí“, odmítali chodit k volbám a komplikovali život umírněným socialistům. CNT a FAI²⁹ organizovali povstání proti republice za účelem anarchistické revoluce. Tyto vzpoury často neměly jen charakter pouličních potyček. Na konci roku 1933 se v Zaragoze rozpoutala bitva, ve které proti sobě stáli anarchisté a pořádkové služby. Povstání si vyžádalo 75 obětí a 101 zraněných.³⁰ Incident pravicový tisk přičítal tomu, že demokracie a republika mohou znamenat jen chaos a anarchii.³¹

Manuel Azaña podal 12. září 1933 demisi, protože už nebylo v jeho silách udržet pohromadě levicový republikánský kabinet.³² Socialisté byli nespokojeni s jeho

---

²⁶ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 17.

²⁷ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 367.

²⁸ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 18.

²⁹ CNT – Národní konfederace práce (Confederación nacional del Trabajo); FAI – Iberská anarchistická federace (Federación Anarquista Ibérica); CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 513.

³⁰ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 22.

³¹ Tamtéž.

³² CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 371.

„buržoazní republikou“, která byla podle nich málo revoluční, naproti tomu republikánům se Azaňova vláda a jeho antiklerikalismus zdáli revoluční až příliš. Azaña nečekal na výsledky parlamentních voleb a vzdal se postu premiéra. Parlamentní volby se konaly už v listopadu. Zvítězili konzervativní katolíci ze strany CEDA v čele s Gilem Roblesem a Radikální strana Alejandra Lerrouxe. Rozdělená levice ve volbách zcela propadla: 258 poslaneckých mandátů pro pravici, 119 mandátů pro středové strany a jen 95 pro levici.³³ Během prvních měsíců po volbách se Lerrouxova vláda soustředila na anulování skoro všech reforem, které uskutečnil předešlý kabinet. Došlo ke zrušení pracovního zákoníku, což zapříčinilo zvýšení nezaměstnanosti. V některých případech byly platy sníženy na polovinu a ti, kteří protestovali, byli propuštěni. V Andalusii zničila Civilní garda úrodu na půdě, která byla v rámci agrární reformy pronajata bezzemkům. Ačkoliv někteří konzervativci uznali, že situace v oblastech postižených krizí je žalostná, bylo podle pravice jediným řešením zvyšování členů Civilní gardy, která by ochránila majetek. Rolníci organizovali hladové pochody, do kterých bezostyšně střílela Civilní garda, a jejich příbytky ničili bandité najímaní statkáři.³⁴ Další „protireformou“ byla amnestie pučisty generála Sanjurja, který byl 10. srpna 1932 odsouzen na doživotí. Sanjurjo se poté přesunul do Portugalska, kde se věnoval přípravě ozbrojeného povstání proti republice.³⁵

Radikální strana se držela u moci především kvůli podpoře CEDA, jejíž program určoval Robles, který vyčkával na pravý okamžik, aby se moci chopil sám. Skrze své projevy dával jasně najevo, že jeho cílem je vítězství ve volbách a následná změna ústavy a netajil se tím, že demokracii nepovažuje za cíl, ale za prostředek k dosažení Nového státu. Na podzim roku 1934 odstoupila vláda Radikální strany Ricarda Sampera, která vystřídala Lerrouxe. Gil Robles usiloval, aby CEDA měla v nové vládě většinu, což by socialisté považovali za vyhlášení války levici. Zamora se obrátil na Lerrouxe, aby znovu sestavil vládu s podmínkou, že tři hlavní posty připadnou CEDA. Levice toto odmítla, začala se ozbrojovat a 5. října 1934 vyvolala povstání, aby preventivně udeřila proti hrozícímu fašistickému převratu.³⁶ Katalánští nacionalisté se

---

³³ Tamtéž.

³⁴ BEEVOR, s. 36.

³⁵ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 372.

³⁶ IBARRURI, Dolores, *Španělský lid v boji*, Praha 1951, s. 14.

vzbouřili, ale vůdce katalánské levice Luis Companys nezískal svolení, aby se obrátil na CNT s výzvou o připojení se. Companys byl tedy přinucen kapitulovat a povstání v Barceloně se zhroutilo. Mezitím proběhlo další neúspěšné povstání v čele se socialistou Lagem Caballerem. V Asturii se boje rozvinuly v malou občanskou válku. Počet povstalců zde vzrostl na 500 000.³⁷ Po těžkých bojích obsadili povstalci Oviedo, na což musela vláda pod tlakem předáků CEDA reagovat. Generál Francisco Franco, náčelník štábu, nařídil jednotkám španělské cizinecké legie a maurským *regulares*³⁸, aby se přesunuli do Asturie. Téměř okamžitě po vypuknutí povstání se v pravicovém tisku objevovaly fámy, podle nichž povstalci údajně znásilňovali jeptišky, dětem vypichovali oči a maso kněží se prodávalo na vaření. Žádná z těchto historek potvrzena nebyla. Vzniklo podezření, že pověsti o krutosti povstalců měly ospravedlnit počínání marockých vojáků, kteří zajatce často hromadně popravovali a kastrovali. Největší znepokojení ale vyvolalo mučení ze strany příslušníků Civilní gardy, pod vedením majora Lisarda Bravo Dovala, jejichž oběti buď zemřely bolestí, nebo zešilely. V násilných akcích proti civilistům padlo během nepokojů za obětí zhruba 12 kněží a 15 podnikatelů.³⁹

Po říjnovém povstání se podle odhadů zvýšil počet politických vězňů na 30 000.⁴⁰ Patřili mezi ně i Manuel Azaña a Largo Caballero. Luis Companys byl odsouzen k smrti a CEDA požadovala, aby všechny rozsudky smrti byly vykonány, což prezident Zamora zamítl. V dubnu roku 1935 vstoupil do Lerrouxova kabinetu Gil Robles společně se čtyřmi dalšími ministry CEDA. Zamora dokázal alespoň zabránit tomu, aby se radikální Robles nestal ministerským předsedou. V říjnu byl svržen Lerroux a Zamora jmenoval šéfem kabinetu nezávislého poslance Joaquína Chapaprieta. Chapaprietova vláda ale padla již v prosinci. Následně byl prezidentem jmenován Portela Valladares, jehož nová vláda stála za odstraněním Roblese z ministerstva války. Valladaresova vláda měla jen zanedbatelnou podporu a mohla fungovat pouze přechodně do vyhlášení voleb.⁴¹

---

³⁷ BEEVOR, s. 38.

³⁸ Regulares – členové vojska z řad Arabů ze španělského Maroka; Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 38-39.

⁴⁰ Tamtéž, s. 39.

⁴¹ Tamtéž.

I když se vláda Druhé republiky dopustila řady chyb, zejména při stanovení žebříčku priorit při tvoření reform, faktem je, že Druhá španělská republika byla nejserióznějším pokusem o modernizaci a demokracii, kdy vedle sebe existovaly různé politické strany a uskupení.⁴²

2.3. DVOJÍ ŠPANĚLSKO

Prezident Niceto Alcalá Zamora, který se obával fašistické diktatury z pravé strany a bolševické diktatury ze strany levé, vypsal nové parlamentní volby, které se konaly 16. února 1936 a na dalších 41 let to byly poslední svobodné volby ve Španělsku.⁴³ Už od začátku bylo jasné, že volební výsledky budou těsné. Zvítězila levicová koalice Lidová fronta, do které patřili levicoví republikáni a liberálové, socialisté, komunisté, katalánští nacionalisté, část anarchistů a trockistů ze strany POUM. Určitou podporu vítězům přislíbila i mocná anarchistická centrála CNT. Kandidáti Lidové fronty zvítězili se 4,65 miliony hlasů a pravice, sjednocená do Národního bloku, získala 4,5 milionu hlasů. Volební výsledky tak potvrdily existenci tzv. dvojího Španělska.⁴⁴

Volby proběhly v klidu a téměř bez násilí. Po vyhlášení výsledků skupina monarchistů požádala Gila Roblese, aby zinscenoval státní převrat. Robles ale neměl dostatek kuráže, aby se chopil moci. Také generál Franco se neodvážil podniknout radikální krok proti republice, protože si nebyl jist podporou Civilní gardy, a nabádal proto k opatrnosti. Zároveň tlačil na Portelu Valladarese, premiéra přechodně úřadující vlády, aby nepředával moc Lidové frontě, Valladares ale kvůli nervovému vypětí brzy abdikoval. UGT hrozila generální stávkou a prezident Zamora pověřil Azaňu sestavením vlády. Nový kabinet vyšel z liberálního křídla Lidové fronty. Pravice s nelibostí přihlížela, jak davy osvobozují politické vězně, aniž by čekaly na vyhlášení oficiální amnestie. Selhání Národního bloku ve volbách přimělo pravici k rozhodnutí opustit parlamentní metody k dosažení vlastních cílů. Pravice považovala Kortesy za platformu, odkud mohla hlásat, že demokracie nemůže fungovat. Pravicový tisk zdůrazňoval, že země je neovladatelná a o běžných zločinech informoval jako o politických aktech. Nejnápadnější stranou, která otevřeně odmítala parlamentní systém,

---

⁴² CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 22.

⁴³ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 375.

⁴⁴ CHALUPA, *Španělsko*, s. 147.

byla falanga, která v době porážky CEDA nedokázala shromáždit víc než několik tisíc členů, byla nyní nástrojem pravice s 30 000 členy.⁴⁵

Španělskou falangu založil v říjnu roku 1933 José Antonio Primo de Rivera.⁴⁶ Vysoký, pohledný právník a syn bývalého diktátora, který je zřejmě jedinou osobností španělských dějin, která je téměř výhradně označována křestními jmény. José Antonio se o fašismus začal vážně zajímat až roku 1933, kdy Hitler převzal moc v Německu. Téhož roku byl na stránkách deníku ABC publikován článek José Antonia, kde shrnul své fašistické přesvědčení. *„Fašismus neznamená taktiku – násilí. Je to idea – myšlenka jednoty. Ve fašistickém státě neslaví úspěch nejsilnější společenská třída, ani nejpočetnější politická strana – která kvůli své početnosti nemusí mít zdaleka vždycky pravdu, i když to tvrdí omezenci domáhající se nesmyslného všeobecného volebního práva -, nýbrž princip pořádku společný všem... jehož představitelem je stát., ... Fašismus se zrodil, aby zažehl kolektivní víru, sjednocující, národní. Není to víra pravice (neboť pravice ve své podstatě touží po pouhém zachování všeho, i toho nespravedlivého), není ani levice (neboť levice ze své podstaty chce zničit vše, i to dobré)... Jestliže si vůbec někdo zaslouhuje název stát pracujících, je to stát fašistický. A proto ve fašistickém státu jsou odbory – a dělníci to dříve či později pochopí – povýšeny na státní orgány.“*⁴⁷ Falangismus se od fašismu lišil svou hluboce konzervativní povahou, kdy církve a katolické náboženství měly být esencí „španělskosti“. Ideální falangista byl vystihován jako Ježíšův politický válečník. Falangismus byl emocionálním obrozením kastilské diktatury v moderním rouchu. Mezitím karlisté toužili po oživení královské katolické autokracie v populistické formě.⁴⁸ Když se autoritářská pravice definitivně vzdala pokusů o parlamentní systém, ideál obrany tradičního Španělska si žádal aktivní přípravu. Karlisté začali vyzbrojovat a cvičit svou milici *requetés* ještě v době, kdy byla pravice u moci. Velké pomoci se karlistické milici dostalo od samotného Duceho, když se už 20. července 1934 na Apeninský poloostrov

---

⁴⁵ BEEVOR, s. 43.

⁴⁶ SNELLGROVE, Laurence Ernest., *Franco ant the Spanish Civil war, London 1965*, s. 30.

⁴⁷ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 35.

⁴⁸ BEEVOR, s. 45.

vypravil první oddíl *requetés*, aby se jeho členové podrobili výcviku v zacházení s kulomety a ručními granáty.⁴⁹

Odliv financí do zahraničí a nejistá politická situace zapříčinili zastavení průmyslového rozvoje. Hospodáři nechávali velké rozlohy půdy ladem a institut po agrární reformu začal bezvýsledně pracovat proti přesídlování bezzemků. 25. března za svítání 60 000 bezzemků zabralo opuštěnou půdu v Extramaduře a začalo ji orat.⁵⁰ Akci koordinovala UGT a vláda držela Civilní gardu stranou. Azaňova vláda si uvědomovala vážnost situace, ale neměla již dostatek energie, aby tomu zamezila. 7. dubna Lidová fronta odstavila prý příliš umírněného Zamoru z prezidentského postu a o měsíc později se do prezidentského paláce přestěhoval dosavadní premiér Manuel Azaña a novým ministerským předsedou byl jmenován Santiago Casares Quiroga.⁵¹

Vyostřená politická situace se stupňovala a od jara roku 1936 přibývalo pouličních střetů. První útok příslušníků falangy přišel okamžitě po oznámení výsledků všeobecných voleb. Falangisté začali střílet na ženy a přátele politických vězňů, kteří je spěchali vysvobodit, aniž by čekali na vyhlášení oficiální amnestie. 11. března se pokusili zavraždit zástupce předsedy Kortésů a čtyři dny na to došlo k pokusu o atentát na Larga Caballeru. 16. dubna stříleli na dělníky pracující v centru Madridu.⁵² Vláda uzavřela ústřední sídlo falangistů a zatkla José Antonia za to, že neměl zbrojní pas. José Antonio těžce nesl, že nyní nebude schopen ovlivňovat události a obával se, že příliv nových členů změní identitu falangy, až dojde k vojenskému povstání. Mezitím příslušníky konzervativní třídy, vyhlížející z oken při prvomájovém průvodu socialistů a komunistů v Madridu, děsily rudé vlajky a velké portréty Lenina, Stalina a Larga Caballera. Pravice ale ustoupit nehodlala a hlásala, že sociálně demokratická linie nemůže uspokojit očekávání pracujících. Statkáři a průmyslníci, kteří vzpomínali na vyvlastňování a drancování ze strany pravice, po vítězství Lidové fronty získali nové sebevědomí. Po celé zemi nyní docházelo ke stávkám pracujících a liberální ministři a umírněná frakce PSOE *Prietovci* byli rozrušení, jakým způsobem Socialistická mládež v čele s Largem Caballerem, provokuje pravici. Caballero naléhal na sloučení CNT a

---

⁴⁹ CHALUPA, Jiří, *Don Carlos a ti druzí*, Praha 2008, s. 44.

⁵⁰ Tamtéž, s. 45.

⁵¹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 376.

⁵² BEEVOR, s. 46.

UGT, chtěl integrovat strany pracujících a odborářů, aby jejich zástupci mohli organizovat puče proti republice. 1. dubna byla založena nová strana Svaz Socialistické mládeže (JSU), jejíž vůdce Santiago Carillo zinscenoval pečlivě připravený puč a 200 000 členů přivedl pod komunistickou kontrolu. V létě komunisté sjednotili malou katalánskou stranu a katalánské socialistické skupiny v Katalánskou sjednocenou socialistickou stranu PSUC, s Juanem Comorou v čele.⁵³

S příchodem léta se počet stávek a politické násilí zvyšovaly. 1. června zahájilo 7000 stavebních dělníků v Madridu společnou stávku UGT-CNT.⁵⁴ Falangisté z automobilů stříleli do stávkujících z kulometů. Mezitím propukly boje mezi UGT, která souhlasila s dohodou s ministerstvem práce, a CNT, která chtěla ve stávce pokračovat. Falangisté situace využili a obnovili útoky, aby zvýšili nepřehlednost situace. V polovině června propukly boje mezi anarchisty a socialisty v Maláze a v okolním venkově vstoupilo do stávky téměř 100 000 rolníků z CNT.⁵⁵ V hlavních andaluských městech a v Madridu stříleli falangisté z rychle jedoucích aut na lidi bez výběru. Docházelo k bombovým útokům na redakce novin a falangisté zavraždili Manuela Pedregala, soudce, který odsoudil falangistu Alberta Ortegu k 25 letům vězení.⁵⁶ Komunisté organizovali levicové polovojskové útvary do Antifalangistické dělnicko-rolnické milice, MAOC. Zatímco socialisté se mohli spoléhat jen na motorizované kolony v hlavním městě. Samotná španělská armáda čítala v roce 1936 asi 100 000 příslušníků, z nichž 30 000 sloužilo v bojeschopných jednotkách v Maroku. Metropolitní vojsko naopak nemělo téměř žádný výcvik a bylo nepoužitelné.⁵⁷

Údajnou „poslední kapkou“, která rozhořčila pravici, měla být vražda předáka opozice José Calva Sotela 13. července 1936.⁵⁸ Toto tvrzení je ale nesprávné, protože pravicovní důstojníci se na povstání připravovali již od okamžiku, kdy byl Gil Robles roku 1935 odstraněn z ministerstva války. Vláda v rámci bezpečnostních opatření vyslala podezřelé generály, jako byli například Franco a Godea na nedůležitá velitelská

---

⁵³ Tamtéž, s. 48.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž, s. 49.

⁵⁶ CÍLEK, Roman, *Krvavá předehra*, Praha 2004, s. 11.

⁵⁷ BEEVOR, s. 49.

⁵⁸ CHALUPA, *Jak umírá diktatura*, s. 13.

místa na Baleárských a Kanárských ostrovech. Generál Mola s krycím jménem „ředitel“, hlavní organizátor spiknutí, byl poslán jako vojenský guvernér do Pamplony, hlavního centra Karlistů, kteří mu mohli poskytnout 7000 vycvičených *requetés*. Další dostupnou silou byla falanga, jejíž divoké bandy se lišily od organizovaných karlistů. Do čela povstání se měl postavit generál Sanjurjo, známý pod přezdívkou „Rífský lev“. Tím nejdůležitějším se však v nadcházejícím krvavém konfliktu měl stát mladý důstojník Francisco Franco y Bahamonde.⁵⁹

2.4. FRANCISCO FRANCO

V malém městečku El Ferol, ležícím na severozápadním výběžku španělského pobřeží, se 4. prosince 1892 narodil Francisco Paulino Hermenegildo Teódulo Franco y Bahamonde.⁶⁰ Matka Pilar Bahamonde y Pardo de Andradeová pocházela ze středních sociálních vrstev. Francův otec Nicolás Franco Salgado-Araujo byl příslušníkem známé místní rodiny. Stejně jako několik generací jeho předků, by i on zaměstnán v administrativě španělského vojenského námořnictva.⁶¹ Profesní zaměření Frankova otce zapříčinilo, že brzy Francisca přitahovalo vše, co jakkoli souviselo s mořem. Navštěvoval základní školy, které žáky připravovaly speciálně na zkoušky, aby se z nich mohli stát námořní kadeti.⁶² Francisco se do vojenského námořnictva pokusil dostat, jakmile na to měl věk, ale jeho snahy byly marné a očekávání svého otce nenaplnil. Dětství Francisca a jeho sourozenců bylo poznamenáno vytrvalým úsilím jeho laskavé matky vyrovnat se s autoritářskými sklony a nevěrami otce. Francisco měl ale příliš poslušné chování, než aby na sebe strhával otcovu pozornost a sestra Pilar o něm často mluvila jako o dospělém dítěti.⁶³

29. srpna 1907 byl Franco přijat jako kadet na Akademii pěšího pluku v Toledu.⁶⁴ Ačkoliv měl pověst pilného studenta, ve škole byly Francovy výsledky průměrné. Akademii v Toledu ukončil o tři roky později s hodností poručíka, a protože mu jeho hodnost nedovolila vstoupit do vojenské služby v Maroku, byl odvelen do

---

⁵⁹ BEEVOR, s. 51.

⁶⁰ ELWOOD, Sheelagh, *Franco: člověk, voják diktátor*, Brno 1999, s. 15.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² SNELLGROWE, s. 40.

⁶³ PRESTON, Paul, *Franco: Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska?*, Praha 2001, s. 16-17.

⁶⁴ ELWOOD, s. 21.

rodného El Ferrolu k osmému Zamorovu regimentu. Když v srpnu roku 1911 znovu propuklo nepřátelství mezi Španělskem severomarockými kmeny, nechal se Franco dobrovolně přihlásit k jednotkám směřujícím do severní Afriky.⁶⁵ V únoru 1912 přijel do Melilly, jedné ze španělských vojenských základen a ocitl se tak na prahu toho, co se ukázalo jako zkušenost hrající osudovou roli v utváření zbytku jeho života: aktivní služby v Africe.⁶⁶

Období mezi lety 1912 a 1926, které Franco strávil ve španělském Maroku, hrálo rozhodující roli při formování jeho profesních, osobních a politických názorů. Stal se příslušníkem úzce propojené skupiny důstojníků, tzv. *afrikanistů*, a právě tady se zrodilo jeho nepřátelství vůči politikům. Naučil se zde taktice pomalé, neústupné okupace nepřátelského území, kterou později využil ve španělské občanské válce. Franco se během působení v Maroku osvědčil v mnoha bitvách v čele *regulares* a v září 1913 si úspěšným vedením riskantního zásahu proti nepřátelské pozici vysloužil vojenský kříž, který mu zajistil popularitu. Franco nyní zjistil, že je v profesi, kterou si sám vybral nejen úspěšný, ale také svými kolegy obdivovaný. Právě v Africe se zrodila legenda, která Franciscu Francovi připisovala magickou imunitu vůči kulkám nepřítelů. Jedna z nich vypráví, že nepřátelský ostřelovač vystřelil Francovi z ruky víčko od termosky, do nějž si právě naléval kávu. Se slovy: „*Lépe mířit neumíš?*“ se otočil směrem k nepříteli. Další událost ale legendu o jeho neprůstřelnosti vyvrací. V červnu 1916 byl při útoku na pozice marockých partyzánů ve vesnici El Biutz střelen do břicha a nepředpokládalo se, že přežije. Jeho téměř zázračné uzdravení zvýšilo oddanost, kterou vůči němu již dříve pociťovali podřízení *regulares*. Franco navíc získal hodnost majora. Roku 1917 jeho první služební pobyt v severní Africe skončil, protože v Maroku již nebyla volná pozice pro hodnost majora a on se tedy musel vrátit zpět na poloostrov.⁶⁷

V březnu 1917 byl major Francisco Franco přeložen do Ovieda, hlavního města Asturie. Zde se seznámil a později zasnoubil s konzervativní katoličkou Mariou del Carmen Polo y Martínez Valdésovou, která pocházela ze zámožné asturské rodiny. Trvající válka v Maroku byla důvodem, proč vztah Carmen a Franca zatím nevyústil ve

---

⁶⁵ SNELLGROVE, s. 40.

⁶⁶ ELWOOD, s. 23.

⁶⁷ Tamtéž, s. 25-33.

sňatek.⁶⁸ Na podzim roku 1919 navštěvoval Franco kurzy střelby ve Valdemoru u Madridu a během této doby se seznámil s majorem Josém Millánem Astrayem Terrerosem. Millán Astray, *afrikanista* a příslušník pěchoty, sehrál ve Francově profesionální dráze velmi důležitou roli. Astray se plně zapojil do realizace projektu, o nějž se už několik let zajímala část armády: zformování cizinecké legie podle francouzského vzoru. Tercio de Extranjeros (oddíl cizinecké legie) byl založen 31. srpna 1920.⁶⁹ V roce 1920 Astray nabídl Francovi místo zástupce velitele Ceuty, kde měla být základna cizinecké legie. Franco odložil plánovaný sňatek s Carmen a nabídku přijal. V říjnu 1920 se vrátil do Maroka, aby se stal velícím důstojníkem první jednotky zvané Tercio de Voluntarios.⁷⁰

V roce 1922 zemřel podplukovník Rafael Valenzuela, který vystřídal sesazeného Millána Astraye ve funkci velitele legie a Franco byl jmenován jeho nástupcem. Mezitím se vlády ve Španělsku ujal Primo de Rivera, který byl přesvědčen, že válka v Maroku musí být urychleně ukončena. Franco se stažením vojsk z Afriky nesouhlasil, přesto se choval zcela ukázněně a v únoru roku 1925 byl vyznamenán za svůj podíl na stažení vojsk z města Xauen a byl povýšen do hodnosti plukovníka. Primo de Rivera ale nakonec změnil názor a dal souhlas k útoku vedenému přes Alhucemaský záliv jižně od Ceuty. 8. září 1925 Franco a legionáři za spolupráce s francouzskými ozbrojenými útvary dovedli válku v Maroku k vítěznému konci.⁷¹ Franco byl opět povýšen, tentokrát do hodnosti brigádního generála, a ve věku třiceti tří let se stal nejmladším brigádním generálem v Evropě.⁷²

Když se Francisco Franco vrátil do Madridu, ocitl se v nepříznivé ekonomické situaci, protože už nedostával mimořádné odměny, na které měl nárok jako voják sloužící v Africe. Narození dcery Carmen v roce 1926, tíživou finanční situaci ještě více prohloubilo. Jeho finanční stav se rapidně zlepšil v roce 1927, kdy byl vybrán, aby se stal ředitelem nové Všeobecné vojenské akademie v Zaragoze. S tím, jak akademie získávala reputaci střediska s vysokou odbornou a mravní úrovní, posilovala se také

---

⁶⁸ PRESTON, s. 31.

⁶⁹ BACHOUDOVÁ, s. 52.

⁷⁰ ELWOOD, s. 34.

⁷¹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 350.

⁷² ELWOOD, s. 37.

Francova společenská a osobní vážnost. V roce 1930 se Franco veřejně nijak nevyjadřoval ke stávající politické situaci, protože nehodlal ohrožovat svou kariéru kritikou režimu, který mu dal živobytí a k jehož principům byl loajální. Když se ale ve Španělsku zrodila druhá republika a v druhém kole voleb zvítězili republikáni, zvažoval Franco pochod na Madrid, jehož se nakonec vzdal, když zjistil, že ani ministr obrany Berenguer, ani velitel polovojenských občanských gard nebyli schopni na obranu monarchie mobilizovat síly.⁷³

Azaňovy reformy zrušily několik vojenských akademií, které doposud umožňovaly armádě uplatňovat určité pravomoci v civilních záležitostech. Jednou ze zrušených institucí byla i Všeobecná akademie v Zaragoze. V červnu roku 1931 byla započata revize povýšení udělených před dubnem 1931 a Franco byl z pozice nejvýše postaveného brigádního generála přesunut do nižší funkce. Toto byly hlavní důvody, proč generál Franco nikdy nemohl být Azaňův spojenec. Franco nyní ve svých projevech vystupoval proti republice, kterou označoval za nelegitimní a kritizoval Azaňovy poradce za vojenské reformy. Ministr války udělil Francovi důtku a nařídil mu, aby se v budoucnosti zdržel podobných výroků. Vláda si uvědomovala, že se Franco po zavření akademie v Zaragoze stal v očích antirepublikánské opozice mučedníkem. Z opatrnosti jej vyloučila ze všech pozic strategického velení a Franco byl umístěn do La Coruňi v Galícii, daleko od vojenských a politických středisek. V roce 1933 byl jmenován vrchním velitelem na Baleárských ostrovech, což chápal jako profesionální exil a jeho nepřátelství vůči republice se ještě více prohloubilo. V březnu 1934 ale nastal obrat, když Alcalá Zamora povýšil generála Franca do vyšší hodnosti. Na podzim téhož roku působil jako vojenský poradce během manévřů na severu Španělska a když vypuklo asturské povstání, povolal ministr války Diego Hidalgo Durán Franca na ministerstvo války, aby řídil vojenské operace k potlačení hnutí. Zášť, kterou Francisco Franco choval vůči levicově zaměřeným povstalcům, byla větší, než ta kterou choval k republice a vzpouru v Asturii úspěšně potlačil. V březnu roku 1935 byl, ke své spokojenosti, za svou účast na operaci v Asturii povýšen do pozice vrchního velitele Africké armády. Francovo uspokojení ale nemělo dlouhého trvání, protože již

---

⁷³ Tamtéž, s. 43-56.

v květnu byl povolán zpět do Španělska jako náčelník generálního štábu, jakmile se Gil Robles stal ministrem války.⁷⁴

Když v únorových volbách zvítězila Lidová fronta, začal Franco 17. února 1936 organizovat na její vítězství odpověď.⁷⁵ Nejdříve zaslal vůdci UME⁷⁶ Valentínu Morante Galarzovi zprávu, v níž žádal, aby zajistil připravenost všech členů UME. Prozatímního ministra války generála Molera chtěl přimět k tomu, aby v důležitých městech vyhlásil výjimečný stav. Nakonec, když se téhož dne sešel kabinet, byl vyhlášen stav ohrožení. Vláda se ale obávala nátlaku pravice a 21. února 1936 byli antirepublikánští generálové převeleni daleko od Madridu a zároveň daleko od sebe, což jim mělo zabránit v plánování akcí proti republice, což se ale v praxi ukázalo jako neúčinný prostředek.⁷⁷

2.5. POVSTÁNÍ GENERÁLŮ

Generálové se připravovali na puč proti republice povstáním posádek ve španělském Maroku a po celém Španělsku. Ačkoli nedosáhli okamžitého převratu, republika nebyla schopna v prvních dvou dnech povstání porazit. Právě prvních 48 hodin bylo nejdůležitějších v období celého konfliktu. Politici se neodvážili vyzbrojit UGT a CNT a odmítli ustoupit od zákonodárné ústavy státu, i když stát napadený svými obyvateli prakticky přestal existovat a republika začala prosazovat myšlenku, že ubránit se znamená zvítězit. Generál Mola poslal rozkazy v kódovaných telegramech, které nařizovaly Africké armádě povstat 18. července v 5 hodin ráno a vojsko pevninského Španělska mělo povstat o 24 hodin později.⁷⁸ Rozdíl v načasování měl africkému vojsku zajistit si Španělské Maroko dřív, než ji válečné námořnictvo přepraví na pobřeží Andalusie. Povstalečtí generálové si touto silou mohli být jisti zejména proto, že většina důstojníků chovala nenávist k „rudým“, právě takovým výrazem označovali nepřátele pravicové diktatury. Další silou byla Cizinecká legie, kterou z velké části tvořili uprchlíci a zločinci. Legie byla organizovaná v houfech, tzv. *banderas*, což byly

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 57-72.

⁷⁵ PRESTON, Franco, s. 112.

⁷⁶ Unión Militar Española (Španělská vojenská unie); SNELLGROVE, s. 33.

⁷⁷ ELWOOD, s. 73-76.

⁷⁸ BEEVOR, s. 53.

kompaktní prapory s vlastním dělostřelectvem. Tito *regulares* byli rířští domorodci, kteří byli pod velením španělských důstojníků.⁷⁹

17. července 1936, o den dříve, než bylo původně v plánu, povstali vojáci v severní Africe, ve městě Melilla.⁸⁰ Premiér a současný ministr války Quiroga téhož dne pozdě odpoledne telefonicky přikázal republikánskému generálovi Quieto Romeralesovi, aby příslušné důstojníky zajal. Romerales ale stále váhal, zda má důstojníky zatknout a spiklenci jeho nerozhodnosti využili ve svůj prospěch a rozhodli se jednat. Obsadili policejní stanice, kasárny, veřejné budovy a generál Seguí nechal Quieta Romeralese zastřelit.⁸¹ Dříve, než informoval o své předčasné akci generála Franca na Kanárských ostrovech, vyslal zprávu posádkám v Tetuánu a Ceutě. Za soumraku přesunuli velitelé legie a *regurales* své síly do dalších posádkových měst. Za svítání 18. července byly jedinými zbývajícími středisky odporu v Maroku guvernérova residence a tetuánská letecká základna. Vzdualy se o několik hodin později pod hrozbou dělostřelecké palby a ti, kteří se stavěli na odpor, byli popraveni.⁸²

Vláda, která se o povstání dozvěděla večer 17. července, tvrdila, že na pevnině se k povstání nikdo nepřipojí.⁸³ Premiér Casares Quiroga dokonce odmítl pomoc od CNT a UGT. Nakonec se vládní prohlášení ukázala jako lživá a dělníci začali vykopávat zbraně ukryté před událostmi v Asturii na podzim 1934. Jakmile povstalci v některém z měst uspěli, okamžitě začali obsazovat strategická místa, zejména radnice. Pokud v daném městě nebyla přítomna vojenská posádka, sestávali povstalci z gardistů, falangistů a stoupenců pravice. Dělnické organizace, jako CNT a UGT reagovaly vyhlášením generální stávky a po civilním guvernérovi požadovaly vydání zbraní. Zbraně jim ale byly odepřeny. Dělníci stavěli barikády, ale ti, kteří se povstalcům postavili na odpor, byli zabiti. Velmi důležitým faktorem byly dobře vycvičené polovojenské síly. Než se Civilní garda přidala k některé ze stran, držela se zpátky, aby

---

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 377.

⁸¹ CÍLEK, s. 39.

⁸² BEEVOR, s. 54.

⁸³ CÍLEK, s. 43.

zjistila, jak se bude konflikt vyvíjet. Bojůvky *asaltos* byly sice jen městské síly, ale vůči vládě projevily mnohem více loajality.⁸⁴

Generál Quiepo de Llano dorazil do Sevilly, hlavního města Andalusie 17. července.⁸⁵ V kasárnách přesvědčil plně vyzbrojený 6. pluk, aby se přidal na stranu povstalců a plukovníka, který prohlásil, že je pro vládu, zatkl. Dále Quiepo de Llano získal na svou stranu dělostřelecký pluk. Civilní guvernér Sevilly a *asaltos* byli nuceni kapitulovat pod pohrůžkou střelby z děl. Civilní garda se okamžitě po kapitulaci *asaltos* připojila na stranu povstalců. Dělníci vyhlásili prostřednictvím Rádia Sevilla generální stávkou a začali stavět barikády, ale chladné vztahy mezi komunisty a anarchisty pokazily organizaci účinného protiútoky. V Almerii odmítl civilní guvernér ozbrojit dělníky a tvrdil, že žádné zbraně nemá. 21. července připlul k přístavu torpédoborec *Lepanto*, jehož kapitán byl věrný republice a Civilní garda se pod hrozbou střelby z děl torpédoborce vzdala. V Jaénu k sobě guvernér povolal příslušníky Civilní gardy a přesvědčil je, aby složili zbraně, které pak rozdal představitelům CNT a UGT a město tak bylo zajištěno. V Cádizu byla narychlo ustavená dělnická milice, ale za svítání 19. července do přístavu připlul torpédoborec s posilami z africké armády a Cádiz obsadily.⁸⁶

V Madridu 19. července podal demisi premiér Santiago Casares Quiroga a Azaña pověřil sestavením nové vlády Diega Martíneze Barria.⁸⁷ Nový ministerský předseda chtěl dosáhnout usmíření s pravicí, ale Mola jeho mírový návrh zamítl. Vláda Martíneze Barria po necelých 12 hodinách padla a funkce předsedy kabinetu se ujal José Giral. Nový předseda vydal příkaz, aby dělnickým organizacím byly vydány zbraně.⁸⁸ Velký zmatek vládl v Madridu, do čela spiklenců se zde dostal generál Fanjul. 19. července vešel Fanjul do kasáren Montaña, kde promluvil k důstojníkům a falangistům.⁸⁹ Generál Fanjul se zde spolu s 2000 vojáky a 500 monarchisty a falangisty ocitli v obležení republikánských milicionářů. Poté, co povstalci nad kasárnou vztyčili

---

⁸⁴ BEEVOR, s. 54-55.

⁸⁵ Tamtéž, s. 56.

⁸⁶ Tamtéž, s. 57.

⁸⁷ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 379.

⁸⁸ PRESTON, s. 141.

⁸⁹ BEEVOR, s. 58.

bílý prapor na znamení kapitulace, dav vyrazil, aby kasárnu obsadil, ale povstalci proti nim namířili kulometry. Když byla kasárna dobyta, bylo několik set vzbouřenců na místě zabito.⁹⁰

Zatímco boje na pevnině nabíraly na síle, do letounu *Dragon Rapide*, který v Londýně u letecké společnosti Olley Air Service objednal španělský novinář Luis Bolín, 18. července odpoledne nastoupil v Las Palmas generál Franco v civilních šatech. Franco letěl nejprve do Casablanky ve francouzském Maroku, aby se ujistil, zda má Africká armáda vše pod kontrolou. Za svítání 19. července odletěl do Tetuánu a za letu se oblékl do uniformy.⁹¹ Na letišti na něj čekali vyšší důstojníci a okamžitě po přistání se u dvouplošníku konala porada. Když se Franco dozvěděl, že povstání nebylo tak úspěšné, jak očekával, rozhodl, aby Bolín zajistil nákup letounů, které byly nepostradatelné pro přepravu Afrického vojska do Španělska.⁹²

Ráno 19. července získala republika bez krveprolití Santander, protože 23. pluk se odmítl připojit k povstání.⁹³ V Oviedu vojenský velitel plukovník Aranda odmítl dělníkům vydat zbraně a tvrdil, že jedná v souladu s rozkazy z Madridu. Plukovník Aranda také navrhl, aby horníci zorganizovali kolonu a vyrazili na pomoc Madridu, ale okamžitě po jejich odchodu se přidal k povstalcům.⁹⁴ Navarra vyhlásila 19. července válečný stav.⁹⁵ V hlavní město Navarry, karlistické Pamploně nikdo odpor nekladl. Po celý den přicházeli na náměstí, které nyní sloužilo jako náborová kancelář, karlističtí dobrovolníci. Noví *requetés* s červenými barety na hlavách provolávali „*Sláva Kristovi, Králi a Španělsku!*“⁹⁶ Téhož dne nacionalisté obsadili Vitorii, město jižní baskické provincie Alava, ale vojenský velitel v Bialbau se odmítl vzbouřit a povstalci byli nakonec odzbrojeni. Na východě Baskicka se iniciativy chopili UGT v Eibaru a CNT v San Sebastiánu. Situace v San Sebastiánu připomínala události v Oviedu. Zde plukovník Carrasco vyhlásil věrnost republice. Když se ale ukázal jako zrádce, ocitli se

---

⁹⁰ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 116-117.

⁹¹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 378.

⁹² ŠNAJDR, Miroslav, *Hořící Španělsko*, Olomouc 2001, s. 13-16.

⁹³ BEEVOR, s. 59.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ ELWOOD, s. 87.

⁹⁶ CHALUPA, *Don Carlos a ti druzí*, s. 231.

jeho muži v obležení v hotelu María Cristina a v klubu Gran Casino. Pravicoví povstalci nebyli schopni čelit náporu dělníků. Kastilského město Burgos, bylo zajištěno pro povstání bez odporu, ačkoliv ti, kteří zůstali věrni republice, byli popraveni. V Burgosu se shromáždili pravicoví civilisté, aby přivítali generála Sanjurja jako novou hlavu státu. Přetížený hornoplošník s generálem Sanjurjem na palubě ale 20. července 1936 havaroval v Portugalsku a José Sanjurjo byl na místě mrtev.⁹⁷ Levice selhala ve snaze zabezpečit město Valladolid a hlavní město Aragona, Zaragozu.

Večer 18. července odmítl předseda katalánské *Generalitat Companys* vydat zbraně CNT, navzdory tomu, že obdržel dokumenty o plánech povstání v Barceloně. Místní obranné výbory CNT se v noci pustily do příprav na válku. Obsadily opuštěné zbrojnice a získaly zbraně ze čtyř lodí kotvících v přístavu a rekvírovaly nákladní a osobní automobily. Všechna vozidla byla označena nejčastěji anarchistickými iniciálami CNT-FAI, ale také POUM a PSUC. Těsně před svítáním 19. července dostali povstalečtí vojáci v kasárnách Pedrables rozkaz anarchistické povstání potlačit. Opuštění kasáren bylo ale špatně koordinováno a pěší pluk z kasáren Pargúe byl přinucen ustoupit. Jezdecký pluk ze Santiaga byl rozprášen a některé jednotky se do ulic nedostaly vůbec. Ti úspěšnější se zabarikádovávali v hotelech Colón, Ritz a v budově Hlavní telefonní ústředny. Dělníci házeli ze střech na vojáky podomácku vyrobené bomby a stříleli na ně z pušek. Jiní stavěli barikády, aby zabránili vojsku dostat se do centra.⁹⁸ Když z Baleárských ostrovů přiletěl do Barcelony generál Manuel Goded y Llopis, vydal se na policejní velitelství, kde držel divizního velitele Llanu de la Encomienda. Již za nedlouho byly budovy obsazené povstalci v centru města obleženy. Po poledni, když bylo jasné, že povstalci nejsou schopni čelit svým protivníkům, přešlo 4000 civilních gardistů na stranu dělníků.⁹⁹ Na ulici Icaria byly postaveny barikády z novinového papíru, aby zastavily jednotky z kasáren San Andrés, které se blížily k centru na pomoc povstalcům. Uprostřed bojů se ale malá skupina dělníků přiblížila k povstaleckému dělostřelectvu s puškami nad hlavami, aby vojákům vysvětlili, že byli svými důstojníky oklamáni. Vojáci děla otočili směrem k povstaleckým silám a od této chvíle se na stranu pracujících a *asaltos* přidávali další vojáci. Střelba z děl donutila

---

⁹⁷ ŠNAJDR, s. 18-19.

⁹⁸ BEEVOR, s. 60-62.

⁹⁹ Tamtéž, s. 63.

generála Godeda ke kapitulaci. Goded byl odveden ke Companysovi, který jej přesvědčil, aby prostřednictvím rozhlasu podal prohlášení, v němž měl pučisty vyzvat, aby složili zbraně. Stanný soud republikánských důstojníků jej přesto nakonec v srpnu odsoudil k trestu smrti za vzpouru.¹⁰⁰

Poslední kasárna, která ještě za soumraku odolávala levicovým silám, byla kasárna Atarazanas. Anarchisté trvali na tom, že mají přednostní právo na útok na kasárnu a oznámili členům polovojenských sil, aby se drželi zpátky. Anarchisté tak započali masový útok. Závěrečná akce měla za následek asi 600 mrtvých a 4000 zraněných.¹⁰¹ Mnohé ztráty byly zbytečné, hlavně ty, které anarchisté utrpěli při konečném útoku, protože již měli k dispozici jak dělostřeleckou, tak leteckou podporu.¹⁰²

Vojenský puč, který byl odstartován v Melille, byl úspěšný jen částečně, protože rebelům se podařilo získat kontrolu nad marockými državami, Navarrou, Kastilií - Leónem, Galicií, částí Aragonie a Extremadury a několika opěrnými body na jihu - Cádizem a Sevillou. Republika si udržela zbytek země, včetně největších měst - Barcelonu, Madrid a Valencii. Katoličtí a konzervativní Baskové získali autonomii a zůstali vůči republice loajální.¹⁰³

2.6. ZAHRANIČNÍ INTERVENCE

V době, kdy každá strana ovládla zhruba polovinu Španělska, uvázla situace na mrtvém bodě. Klíčem k rozuzlení byla Africká armáda. Bez ní by vojenské oslabení povstalců umožnilo republice získat převahu.¹⁰⁴ 27. – 29. července 1936 do Španělska přiletěla první italská a německá letadla, která povstalcům poskytli diktátoři Benito Mussolini a Adolf Hitler.¹⁰⁵ Šlo o jeden z rozhodujících okamžiků konfliktu. Pomocí italských a německých strojů mohl být vytvořen letecký most mezi severoafrickým pobřežím a jižním Španělskem. Vzdušná cesta umožnila přepravit na Pyrenejský poloostrov do

---

¹⁰⁰ PRESTON, s. 140.

¹⁰¹ BEEVOR, s. 63.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ CHALUPA, *Španělsko*, s. 149.

¹⁰⁴ ELWOOD, s. 89.

¹⁰⁵ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 380.

konce září 12 000 zkušených výborně vycvičených vojáků.¹⁰⁶ Francův úspěch při získávání německé a italské pomoci výrazně zvýšil jeho politickou důležitost mezi povstalci. Z počáteční pozice nevýrazného a váhavého účastníka povstání se během dvou týdnů stal jedním z hlavních protagonistů, který byl nyní hlavním partnerem při jednání s Hitlerem a Mussolinim.¹⁰⁷ Povstalci našli spojence i v sousedním Portugalsku. Diktátor Oliviera Salazar umožnil pravici, aby území, která držela na severu a jihu Španělska, spojila díky silničním a železničním komunikacím v Portugalsku. Právě tato skutečnost rozhodla o tom, že Franco se svými kolonami postupoval nejdříve směrem na severozápad k Badajozu a nevydal se ze Sevilly přes pohoří Sierra Morena přímo na Madrid.¹⁰⁸

Mezitím vznikla v Burgosu 23. července sedmičlenná *Junta de defensa nacional* (Výbor národní obrany) s generálem Cabanellasem v čele.¹⁰⁹ Vojenský výbor tvořili generálové Mola, Miguel Ponte, Fidel Dávila, Andrés Saliquet a dva plukovníci generálního štábu Federico Montaner a Fernando Moreno Calderón. Příštího dne vydal tento výbor prohlášením, jímž ospravedlnil povstání a jmenoval generála Franca velitelem armád v Maroku a jižním Španělsku.¹¹⁰

Republikánská vláda požádala o pomoc Francii. Francouzský premiér Léon Blum ale 1. srpna 1936 navrhl politiku neintervence do španělských záležitostí. Jednalo se o další klíčový moment celého konfliktu. Francie od 24. července posílala španělské republice zbraně i munici, ale po týdnu tlak ze strany francouzské pravice na francouzského premiéra vzrostl natolik, že se francouzská levicová vláda připojila k britské neutralitě.¹¹¹ Do konce měsíce smlouvu o neintervenci dále podepsaly Velká Británie, Belgie, Československo, Německo, Nizozemí, Polsko a Sovětský svaz.¹¹² Léon Blum mezitím naléhal na Německo a Itálii, aby podepsaly smlouvy, které by zakazovaly dodávky zbraní povstalcům. K podpisu smluv sice došlo, ale Německo a

---

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ ELWOOD, s. 90.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 159.

¹⁰⁹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 379.

¹¹⁰ PRESTON, s. 147.

¹¹¹ BEEVOR, s. 71.

¹¹² ELWOOD, s. 96.

Itálie zákaz nerespektovaly. Zatímco povstalci byli neomezeně podporováni ze strany Německa a Itálie, španělští republikáni se museli spoléhat na pomoc od Sovětského svazu, který smlouvu o neintervenci ignoroval a do Španělska kromě zbraní posílal i vojenské poradce. Mnoho sovětských zbrojních dodávek se navíc do republiky nikdy nedostalo, neboť bylo zničeno opozicí nebo zadrženo ve Francii.¹¹³ Další zemí, která se k neutralitě vůči Španělsku nepřidala, bylo Mexiko a navzdory svým omezeným zdrojům poslalo republika 20 000 pušek, municí a potraviny. V průběhu října byly vytvářeny tzv. Interbrigády, mezinárodní sbory dobrovolníků, kteří pocházeli z 54 různých států světa, aby hájili republiku před pravicovými povstalci. Z celkového počtu zhruba 35 000 bojovníků, jich nejvíce přijelo z Francie (přes 10 000), z Německa a Rakouska (5 000), z Itálie (4 000), z velké Británie (2 500) a ze Spojených států (2 000). V řadách Interbrigád bojovalo také kolem 1 500 bojovníků z Československa.¹¹⁴ Interbrigadisté byli mnohem zkušenější, disponovali o něco většími znalostmi a pochopením pro moderní vojenskou techniku a chápali význam zákopů.¹¹⁵

2.7. BOJ O MOC

V polovině srpna bylo tažení na Madrid již v plném proudu. Podobně jako v Asturii v roce 1934 se Franco tažení neúčastnil, jeho postup koordinoval ze svého velitelství v Seville. Díky řadě událostí byli ostatní prominentní osobnosti antirepublikánského tábora trvale nebo dočasně odstraněny. José Calvo Sotelo, prestižní ultrapravicový politik byl v červenci zavražděn. José María Gil Robles byl politicky zdiskreditován volební porážkou v únoru a od povstání byl distancován. Ikona falangismu José Antonio Primo de Rivera byl v srpnu stále ještě pod přísným dohledem ve vězení v Alicante. Francovi armádní kolegové Fanjul a Goded byli v této době v republikánské vazbě. Ostatní spiklenci – Quiapo, Yagüe, Varela či Cabanellas se netěšili takové oblíbenosti jako Franco, a Sanjurjo byl již mrtev. Generál Mola měl sice nižší hodnost a menší prestiž, ale byl vůdcem spiknutí a velel všem povstaleckým vojskům na severu země.

---

¹¹³ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 380.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 382.

¹¹⁵ BEEVOR, s. 131.

Na vrcholu léta roku 1936 byl Mola jediným člověkem, který by mohl být považován za Francova soka.¹¹⁶

Jako velitel jižní armády měl Franco v plánu okupaci západních provincií Cáceres a Badajoz. Vojska generála Moly postupovala jihozápadním směrem z Navarry a následně východním směrem na Madrid. Pochod přes Andalusii a jižní Kastílii by byl sice rychlejší, ale zanechal by široký pás území na západě republikánům. Francův pochod směrem na Madrid přes Extramaduru znamenal, že nehodlal obětovat důkladnost rychlosti.¹¹⁷ 14. srpna 1936 dobyli povstalci pod velením plukovníka Yagüeho Badajoz.¹¹⁸ Pro pravici šlo o jedno z nejcennějších vítězství celé občanské války. Samotná bitva byla zcela jednoznačná a africké oddíly povstalců utrpěly minimální ztráty: 44 mrtvých, 141 zraněných, zatímco republikánští obránci města ztratili 750 mužů a více než 3 000 zraněných či zajatých.¹¹⁹ K většímu krveprolití došlo až po skončení bitvy, když povstalečtí vojáci pobíjeli obránce Badajozu v ulicích, kde nakonec zůstalo ležet více než tisíc mrtvých. Místní býčí aréna se proměnila v koncentrační tábor, kde bylo uvězněno několik tisíc obyvatel města.¹²⁰

V druhé polovině srpna postupovala Africká armáda směrem k Madridu, zatímco hůře vyzbrojené a špatně vycvičené republikánské síly sestavené z větší části z dobrovolnických milicí postupně ustupovaly. Republikánský tábor navíc poškozovaly vnitřní neshody, které od vypuknutí konfliktu doposud přežívaly. Počátkem srpna musel kvůli psychickému vyčerpání abdikovat z úřadu ministra války generál Luis Castelló a začátkem září byl na nátlak socialistické komunistické strany přinucen k rezignaci ministerský předseda Giral.¹²¹ 4. září 1936 se ministerským předsedou a ministrem války stal Largo Caballero.¹²²

V této době byla již Africká armáda méně než sto kilometrů od Madridu a rychle postupovala od jihozápadu. Generál Mola směřoval na město ze severu a Franco si

---

¹¹⁶ ELWOOD, s. 93-94.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁸ SNELLGROVE, s. 57.

¹¹⁹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 380.

¹²⁰ CHALUPA, *Španělsko*, s. 151.

¹²¹ ELWOOD, s. 97.

¹²² CÍLEK, s. 133.

uvědomil, že kdyby se Mola do Madridu dostal dříve, znamenalo by to, že by Franco přišel o tuto vojenskou poctu a zároveň by to mohlo znamenat konec války. Dobyť Madridu by v tuto chvíli zřejmě znamenalo porážku republikánů, nezapříčinilo by ale jejich úplné zničení. 21. září proto nařídil generálu Enriku Varelovi odbočit směrem na Toledo a osvobodit zbývající z takřka dvou tisíc nacionalistů obklíčených v tamějším Alcazáru.¹²³ Plukovník José Moscardó v toledské pevnosti čelil s několika stovkami mužů obrovské republikánské převaze již od července a přestože byl Alcazár ostřelován z děl, Moscardó se nehodlal vzdát. Osvobození Alcazáru v Toledu, jedna z nejslavnějších událostí války, proběhlo 28. září 1936.¹²⁴ Na severu mezitím část vojsk generála Moly ovládla 5. září španělsko-francouzskou hranici v oblasti baskického města Irún. 13. září dobyli povstalci San Sebastián, a do konce měsíce postoupili na méně než 60 kilometrů od Bilbaa, největšího španělského střediska těžkého průmyslu a stavitelství.¹²⁵

Počínající problémy s financováním války a distribucí zbraní hrozily zahltit omezené možnosti Výboru národní obrany. Nejvyšší vedení vlády se rozhodlo vytvořit funkci generalissima. Když byl Mola svými pobočníky tázán, zda bude do této funkce zvolen, odpověděl: „*Já? Proč? Franco.*“¹²⁶ Nakonec prozradil, že do funkce generalissima Franca sám navrhl, protože byl mladší, než on, měl vyšší hodnost a u armády se těšil větší oblíbenosti. Povstalecký výbor v Burgosu prohlásil Franciska Franca generalissimem povstalecké armády a hlavou státu. Tento počín umožnil Francovu cestu k absolutní moci.¹²⁷ Nový generalissimus se nyní vzdal přímého vedení Africké armády, která byla součástí severní armády pod vedením generálem Molou. Velitelem jižní armády byl Quiépo de Llano, a Franco si ponechal funkci nejvyššího velitele nacionalistických ozbrojených sil. V přímém řízení vojenských operací v terénu se neangažoval. Rozhodl se vést válku na dálku, distancoval se tak od jejích rizik, ale v případě úspěchu si ponechal zásluhy.¹²⁸

---

¹²³ ELWOOD, s. 97.

¹²⁴ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 382.

¹²⁵ PRESTON, s. 162.

¹²⁶ PRESTON, s. 163.

¹²⁷ PRESTON, s. 168-169.

¹²⁸ ELWOOD, s. 100.

2.8. OBLÉHÁNÍ MADRIDU

Nyní bylo Francovým cílem dobýt Madrid co nejrychleji, ale 16. října vyslal prapor Cizinecké legie a Africká vojska k osvobození Ovieda, obklíčeného republikány a vedení operace bylo svěřeno generálu Molovi.¹²⁹ Do 17. října dosáhla Molova vojska na 30 kilometrů od Madridu a do konce měsíce se vzdálenost zmenšila na polovinu. V prvním listopadovém týdnu se povstaleckým vojskům podařilo překročit řeku Manzanares. Republika usoudila, že Madrid nemůže být ubráněn a vláda se proto přesunula do Valencie. Hlavní město bylo svěřeno do rukou Výboru pro obranu Madridu, v jehož čele stanul generál José Miaja.¹³⁰

Povstalci měli na své straně německé letectvo a řady armádních sborů, včetně legionářů a podle Franca neúspěch nepřipadal v úvahu. Němci a Italové byli netrpěliví a rozhodli se, že zasáhnou s větším nasazením. 7. listopadu přilétly eskadry letadel Junkers, Heinkel a Messerschmitt, tvořící legii Kondor.¹³¹ Přesto se první pokus o dobytí hlavního města povstalcům nezdařil. Nacionalisté zvolili stejnou taktiku, na jakou byli zvyklí její velitelé, *afrikanisté*. Šlo o sérii kolon, útočících souběžně v různých bodech rozlehlé fronty. Tato taktika vyžaduje k úspěchu moment překvapení, rychlost a nedostatečnou obranu nepřítele. V takovém případě nemohla být o momentu překvapení řeč, a přestože byl doposud povstalecký postup rychlý, před branami Madridu se fakticky zastavil. Republikánský polní důstojník Vicente Rojo soustředil veškeré volné lidské i materiální zdroje na západní okraj Madridu, kde byla jeho vojska umístěna nad údolím řeky a důkladně obeznámena s městským terénem. Republikánské milice navíc u jednoho italského vojáka našly kopii nacionalistického plánu útoku. V tomto případě byla významná zejména dodávka sovětských zbraní, munice a letadel, a Internacionální brigády dobrovolníků.¹³²

Franco ale porážku nepřiznal a nehodlal ustoupit. Nechal svá vojska v zákopech, než bude promyšlena nová strategie. Franco se nyní rozhodl vrazit klín mezi město a jeho obrannou linii v pohoří Guadarrama přerušením silničních a železničních komunikací vedoucích k Madridu severovýchodním směrem. Ani druhý pokus vedený

---

¹²⁹ BACHOUDOVÁ, s. 169.

¹³⁰ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 383.

¹³¹ LAUREAU, *Patrick, Legie Condor*, Praha 2011, s. 25.

¹³² ELWOOD, s. 101-102.

14. prosince nebyl úspěšný.¹³³ V následujících třech týdnech se oba zneprátelené tábory zmohly jen nato, že ze zákopů podnikaly občasně výpady, které si opět vyžádaly mnoho mrtvých a zraněných. Když rebelové 3. ledna 1937 započali třetí útok, byla jejich vojska značně posílena o německé a italské letectvo. Na západním okraji Madridu bylo soustředěno více, než 70 000 mužů (téměř o 50 000 více, než v říjnu), což svědčilo o odhodlání nacionalistů dobýt hlavní město.¹³⁴ Hlavní silnice z Madridu na La Coruňu byla konečně 13. ledna přerušena, ale ostatní komunikace, které vedly k pohoří Guadarrama, zůstaly v rukou republikánů. Přestože padlo zhruba 30 000 mužů a bylo spotřebováno obrovské množství materiálů na straně povstalců i republikánů, Madrid do rukou nacionalistů nepadl.¹³⁵ Během bitvy o Madrid nejrůznější republikánské „čeky“ a bojůvky vyvázely vězněné přívržence povstání z několika madridských věznic do Paracuellos del Jarama, kde je bez soudu popravili. Podle odhadů přišlo tímto způsobem o život několik tisíc lidí.

Mimo bojiště se mezitím odehrály další významné události. 18. listopadu roku 1936 byla Frankova vláda oficiálně uznaná Hitlerem a Mussolinim. O dva dny později zemřel José Antonio Primo de Rivera, jedna z nejcharismatictějších osobností tehdejší politické scény ve Španělsku. Ačkoliv jím *Caudillo*¹³⁶ Franco v osobní rovině pohrdal, Riverova smrt z něj udělala mučedníka, což posloužilo nacionalistické propagandě.¹³⁷

Počátkem roku 1937 válka opět ustrnula na mrtvém bodě. V únoru byl podniknut další neúspěšný pokus o izolaci hlavního města, tentokrát přerušením silničního spojení s Valencií. Od 6. do 27. února proběhla bitva na řece Jarama.¹³⁸ Během tří týdnů intenzivních bojů zde přišlo o život 16 tisíc mužů.¹³⁹ Povstalcům se sice podařilo stabilizovat frontu v okolí Madridu, ale ani jedna ze zneprátelených stran si nemohla připsat vítězství. Mezi 7. a 8. únorem dobyli povstalci Málagu,¹⁴⁰ která si

---

¹³³ PRESTON, s. 194.

¹³⁴ ELWOOD, s. 102.

¹³⁵ Tamtéž, s. 103.

¹³⁶ Tento titul použil propagandistický tisk, když chtěl vyzdvihnout Franka na piedestal národního hrdiny. PRESTON, s. 175.

¹³⁷ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 47.

¹³⁸ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 385.

¹³⁹ ELWOOD, s. 109.

¹⁴⁰ SNELLGROVE, s. 89.

pro své výrazně levicové smýšlení během existence Druhé republiky vysloužila přídomek Rudá. Povstalečtí a italští letci a dělostřelci ze dvou povstaleckých bitevních lodí intenzivně bombardovali i uprchlíky, kteří se pokoušeli uniknout z města po silnici do Almerie, což znamenalo stovky padlých civilistů. Následné frankistické represe si vyžádaly tisíce popravených.¹⁴¹

Franco souhlasil, aby Italové vedli útok na Madrid z Guadalajary a upevnili sevření Madridu postupem přes jihozápad na Alcalá de Henares, kde se měli setkat se španělskými vojsky, pochodujícími od řeky Jarama přes silnici spojující Madrid a Valencii. Útok byl započat 8. března.¹⁴² Italská vojska ale nebyla dobře vycvičená a území se pod vlivem deště proměnilo v bažinu. Déšť a mlha znemožnily využití letadel a zdržovaly postup italských nákladních vozidel a tanků. Bitva skončila 22. března porážkou Italů.¹⁴³ Franco se začal obávat o pozici celonárodního vůdce a 18. dubna večer v rozhlasovém vysílání oznámil okamžitou fúzi falangistů a karlistů v jedinou novou stranu, tzv. *FET y de las JONS*. Kromě splynutí dvou hlavních stran se ostatní pravicové strany měly rozpustit a jejich členové měli být automaticky včleněni do nového uskupení. Dekret *Caudillovi* v rámci strany poskytoval ničím neomezenou moc a mohl zmařit snahy všech, kteří se pokoušeli dosáhnout spontánní jednoty.

Německá legie Kondor a italská *Aviazione Legionarie* 26. dubna vybombardovaly baskické město Guernica.¹⁴⁴ Přesný počet obětí nebylo kvůli naprostému zmatku panujícímu ve městě možné stanovit a nacionalisté Guerniku obsadili dříve, než se započalo s odklizením trosk. Podle odhadů baskické vlády tehdy zahynulo 1645 osob a dalších 889 bylo při bombardování zraněno.¹⁴⁵ Bombardování a následující požár úplně zničily 70 % budov ve městě a 20 % bylo silně poškozeno.¹⁴⁶ Vybombardování města Guernica bylo impulsem pro zhotovení slavného obrazu Pabla Picassa, který měl zachytit utrpení místních obyvatel.¹⁴⁷

---

¹⁴¹ PRESTON, s. 199-202.

¹⁴² CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 386.

¹⁴³ ELWOOD, s. 110.

¹⁴⁴ CÍLEK, s. 411.

¹⁴⁵ PRESTON, s. 220.

¹⁴⁶ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 386.

¹⁴⁷ SNELLGROVE, s. 97.

V květnu se situace ještě více zkomplikovala vnitrorepublikánskými střety. K tzv. květnovým událostem došlo od 3. do 8. května v Barceloně. Oproti povstaleckému táboru, který se bez větších obtíží sjednotil kolem jediného vůdce, republikáni se rozdrobili do mezi sebou bojujících frakcí a připomínali „občanskou válku uvnitř občanské války“. Nejvážnější konflikt se odehrál v Barceloně a na několika místech v Katalánsku, kde došlo ke střetu mezi příznivci revoluce (zejména anarchisté a trockisté) a katalánskými komunisty. Ozbrojené srážky si vyžádaly tisíce mrtvých, 1 500 zraněných a porušily křehkou jednotu, která byla pro obranu republiky proti stoupencům pravice nezbytná.¹⁴⁸ Republikáni byli nejednotní i v názorech na smysl pokračování boje. Někteří, včetně prezidenta Azaña se domnívali, že je to zbytečné. Azaña se s vypětím všech sil snažil zvrátit nepříznivý vývoj občanské války a odvolal Larga Caballera z čela vlády. Novým ministerským předsedou jmenoval doktora Juana Negrína. Negrín se rozhodl dovést válečné úsilí republiky alespoň k čestné a přijatelné kapitulaci. Doufal, že situace v Evropě vyústí v otevřený konflikt s Německem a Itálií a v důsledku přiměje západní demokracii k obraně španělské republiky. Stále více ustupoval komunistům, protože jen oni mohli zajistit dodávky zbraní ze Sovětského svazu.¹⁴⁹

K vnitřnímu nepokoji došlo i na straně vzbouřenců. Franco chtěl dokázat, že stojí na vrcholu armádní hierarchie výše, než Mola. Neustále proto zasahoval do vojenských operací Molova letectva a stáhl část povstaleckých vojsk z Baskicka, aby posílil armádu obléhající Madrid. Když Mola počátkem léta roku 1937 navštívil generální štáb v Salamance, dal *Caudillovi* najevo, že by v budoucím Španělsku chtěl hrát důležitou politickou roli. Zprávy, které kolovaly v nacionalistické zóně, podle kterých by se Franco měl soustředit na vedení vojenských operací a Molovi přenechat sestavení vlády, Franca rozrušily. Mola ale 19. června zemřel při leteckém neštěstí nedaleko Burgosu. Ze scény tak zmizel hlavní strůjce a organizátor spiknutí proti republice a poslední potencionální konkurent Francisca Franca.¹⁵⁰

Republika se v létě snažila o ofenzivu a kladla si za cíl uvolnit Madrid ze sevření povstalců. Nejdříve 6. – 25. července v bitvě u Brunete. Přes velké ztráty na obou

---

¹⁴⁸ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 387.

¹⁴⁹ PRESTON, s. 272.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 247.

stranách se po třech týdnech bojů fronta ustálila znovu téměř na výchozích pozicích. Po tomto neúspěchu se republikánská vláda na přelomu srpna a září rozhodla pokusit o ofenzivu na aragonské frontě v bitvě u Belchite nedaleko Zaragozy. Přes obrovské nasazení republikánů, byl úspěch opět jen minimální a Negrínova vláda zjistila, že republika se sice dokáže úspěšně ubránit, ale ofenzivních úspěchů není schopna. Do konce války se tato situace nezměnila. Když povstalci dobyli 20. října 1937 Gijón, byla válka na severu země rozhodnuta a severní fronta tak přestala existovat.¹⁵¹

2.9. VÍTĚZOVÉ A PORAŽENÍ

Na podzim roku 1937 republikáni bojovali za obranu demokracie i přes stále rostoucí nepřízeň osudu. Pro nacionalisty to byla útočná fáze, vedoucí k vymýcení posledních pozůstatků demokracie. Na přelomu roku 1937 a 1938 již obě znepřátelené strany tušily, že konflikt je nezvratně rozhodnut ve prospěch povstalců. Obě strany byly vyčerpány posledními boji a nacionalisté tuto přestávku využili k tomu, že reorganizovali své síly a vytvořili šest armádních sborů. Franco nyní uvažoval o tom, že obnoví boje na aragonské frontě a zahájí nový útok. Měl v plánu dobýt Belchite a pak v Aragonii zahájit tažení, aby mohl rozdělit nepřátelské území na dvě poloviny útokem proti Valencii nebo odříznout republiku od Francie silnou ofenzivou v severním Katalánsku. Na konci listopadu ale opět obrátil svou pozornost směrem k Madridu a počátkem prosince chtěl zahájit nový útok právě zde. Republikáni chtěli odvrátit hrozící útok bleskovou vojenskou operací. Pro preventivní úder bylo zvoleno město Teruel. Republikánský generál Vicente Roja zaútočil proti Teruelu 15. prosince.¹⁵² Ponuré město Teruel bylo typické pro své zimní mrazy. V době útoku vydatně sněžilo, proto bylo nacionalistické vedení ofenzivou překvapeno. Povstalecké linie zde byly velmi slabé a republikáni celé město drželi v obklíčení. Nepříznivé počasí zabránilo nacionalistickým letcům vzlétnout a republikánům se během týdne podařilo obsadit rozsáhlé území a poprvé v průběhu občanské války dobýt hlavní město provincie, kterou držel nepřítel. Němečtí a italští poradci, včetně celého generálního štábu naléhali na *caudilla*, aby Teruel ponechal svému osudu a dál se soustředil na Madrid. Dobyetí hlavního města by znamenalo konec války bez větších ztrát, protože Rojo své nejlepší jednotky soustředil právě v Teruelu. Ale Franco chtěl opět zlikvidovat co nejvíce

---

¹⁵¹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 389.

¹⁵² Tamtéž.

protivníků a uštvědit republice další ponižující porážku. Bylo mu přitom jasné, že dobytí Teruelu nebylo pro nacionalisty nijak významné a že si vyžádá vysoké ztráty i na straně povstalců.¹⁵³

20. prosince byl do Teruelu vyslán celý armádní sbor vedený Varelou. Jeho jednotky ale tentokrát nebyly schopny prorazit republikánské obklíčení. Ačkoliv Franco teruelské posádce neúnavně posílal telegramy s plamennými výzvami, republikáni nacionalistický odpor zlomili. 29. prosince sice přestal padat sníh, ale teploty klesly na minus dvacet stupňů Celsia. Útok povstalců nemohl být kvůli mrazivému počasí obnoven, navíc posily uvízly na zamrzlých, zledovatělých silnicích. Druhý den se povstalci dostali k severnímu předměstí, kde je republikáni zastavili. Bojová morálka klesala a kvůli tuhému mrazu řada vojáků utrpěla těžké omrzliny, v důsledku kterých jim musely být amputovány končetiny. 8. ledna se po krvavých bojích nacionalistická posádka k Frankově nelibosti nakonec vzdala.¹⁵⁴

Deset dní poté, co Teruel padl do rukou republikánů, město obléhaly Arandovy a Varelovy jednotky, které posílila Africká armáda pod velením Yagüeho. Bitva o město pokračovala až do 7. února, kdy se nacionalistům podařilo obsadit rozsáhlá území držené republikány, zajmout několik tisíc nepřátelských vojáků a zmocnit se tun hodnotného vojenského materiálu. Definitivně získali nacionalisté Teruel zpět 22. února a měli nyní možnost zahájit tažení přes zbytek Aragonie.¹⁵⁵

V případě předpokládaného vítězství jmenoval Franco 30. ledna 1938 svůj první vládní kabinet, do jehož čela se postavil jako premiér.¹⁵⁶ První frankistická vláda byla složena ze zástupců rozličných politických proudů a Franco si tím zabezpečil loajalitu všech sil zastoupených ve svém táboře. Jeho cílem nebylo jen zabránit vlastním straníkům ve sjednocení, ale především chtěl využít rozdílů mezi nimi, k posílení vlastní opozice. Vláda z ledna 1938 zůstala u moci po zbytek války. Jejím prvořadým úkolem bylo umožnit plynulý přechod od republikánského k frankistickému státu

---

¹⁵³ BEEVOR, s. 220-222.

¹⁵⁴ PRESTON, s. 257-258.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 259.

¹⁵⁶ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 390.

okamžitě po skončení konfliktu. Válka byla chápána jako jakási přípravná fáze „Nového státu“ a tvořila most mezi demokracií a diktaturou.¹⁵⁷

Když 26. ledna vojska generála Yagüeho dobyla Barcelonu, bylo jasné, že republika již nemůže zvrátit vývoj dalších událostí ve svůj prospěch. *Caudillo* už neztrácel čas a snažil se využít obrovské vojenské převahy. Nicméně na jaře a v létě roku 1938 se dopustil několika strategických chyb. Šlo mu hlavně o to, aby fyzicky zlikvidoval co největší počet republikánů, což mu bránilo vést důkladně promyšlené vojenské operace. 9. března zahájil mohutný útok napříč Aragonií, ve stejný den, kdy předsedal kabinetní schůzce, jež schválila *Fuero del Trabajo*¹⁵⁸.¹⁵⁹ Ofenziva měla vrazit klín mezi Katalánsko a zbytek území, které držela republika. Po porážce republikánů u Teruelu bylo jasné, že pokud povstalci rozdělí území Republiky na dvě části, bude to znamenat začátek jejího konce. Porážka u Teruelu také znamenala pád socialistického předáka Indalecia Prieta, který 5. dubna odstoupil ze svého postu ministra obrany.¹⁶⁰ Mohutná nacionalistická armáda, kterou ze vzduchu podporovaly Legie Kondor a Aviacione legionaria, postupovala rychle kupředu. Po intenzivním leteckém a dělostřeleckém bombardování nacionalisté bez větších obtíží prorazili obranné linie vyčerpaných republikánských jednotek, kterým chyběla těžká technika a munice. Počátkem dubna bylo hlavním cílem obsazení izolovaného, nedostatečně hájeného Katalánska a tím i uzavření francouzských hranic, přes které se republikánům dostávalo zbraní. Francova armáda postupovala údolím Ebra a 15. dubna dorazila u vesnice Vinaroz k moři a odřízla Katalánsko od zbytku Republiky.¹⁶¹

Franco se nyní rozhodl eliminovat republikánské námořnictvo a povolil, aby německé a italské letectvo bombardovaly přístavní města a republikánské lodě. Od poloviny dubna do poloviny června byla u španělského pobřeží potopena řada britských lodí a velká část z nich byla poškozena. Ve stejné době nacionalisté a jejich spojenci vytrvale bombardovali Valencii, Alicante a Barcelonu. Při leteckém útoku na město

---

¹⁵⁷ ELWOOD, s. 117-119.

¹⁵⁸ Zákoník práce, první z celkem osmi Základních zákoníků království. CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 390.

¹⁵⁹ CÍLEK, s. 412.

¹⁶⁰ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 391.

¹⁶¹ PRESTON, s. 266-268.

Granollers, ležícího nedaleko Barcelony zahynulo 2. června několik set civilistů, zejména žen a dětí.¹⁶²

Mezi 19. a 23. červencem se nacionalisté dostali do vzdálenosti necelých 30 kilometrů od Valencie.¹⁶³ Generál Rojo zahájil přes Ebro zoufalý útok ve snaze opět spojit obě části republikánského území. Bitva na Ebru vypukla 25. července. I když se republikánští vojáci pod vedením, komunistického generála Juana Modesta bili vytrvale a odvážně, byli nakonec 16. listopadu poraženi. Šlo o poslední velké ozbrojené střetnutí španělské občanské války, která znamenala triumf nacionalistů a konečnou porážku republiky.¹⁶⁴ Na obou stranách bojovalo zhruba 100 000 mužů. Projevila se zde rostoucí technická převaha povstalců, kteří poslali do vzduchu nad Ebro více než 400 letounů, které snadno přemohli 150 republikánských letadel.¹⁶⁵ Poražení se museli stáhnout a uvolnit rebelům cestu do Katalánska. Republiku by od úplného zničení zachránila už jen zásadní změna politické situace, která byla po mnichovské dohodě mezi demokratickou a totalitní Evropou nepravděpodobná.¹⁶⁶

V polovině listopadu si Franco stále nebyl jist, zda zaútočí přímo na Madrid. Italští vojenští poradci útok proti Madridu nedoporučovali, neboť právě zde republikáni posilovali své pozice. Nacionalisté měli sice velkou materiální převahu, ale vůli republikánů klást odpor živil především strach z toho, že *Caudillo* byl pevně rozhodnut zbavit zemi všech liberálů, socialistů a komunistů. Franco své úmysly dával jasně najevo a odmítal jakékoliv jednání o míru, protože podle jeho slov: „*Zločinci a oběti spolu nemohou žít bok po boku.*“¹⁶⁷ 26. listopadu vydal rozkaz, v němž zdůraznil, že vítězství u Ebra otevřelo cestu k definitivnímu zničení nepřátelských vojsk.¹⁶⁸ Na hranicích Katalánska se mezi Ebrem a Pyrenejemi shromáždila obrovská armáda a 23. prosinec měl být konečným datem zahájení operace. V tento den Franco sledoval ze

---

¹⁶² Tamtéž, s. 268.

¹⁶³ CÍLEK, s. 348.

¹⁶⁴ BEEVOR, s. 239-243.

¹⁶⁵ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 392.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ PRESTON, s. 275.

¹⁶⁸ Tamtéž.

svého polního štábu zahájení konečného útoku proti Katalánsku.¹⁶⁹ „*Měl velké množství nejnovější vojenské výzbroje i dostatek vojáků, ať již Španělů, či Italů, takže mohl své muže nechat na bojišti každý druhý den vystřídat. Útočící jednotky tvořilo pět armádních sborů, jimž veleli generálové Augustín Muñoz Grandes, García Valivo, Mascardó, Solchaga a Yagüe. Posílily je čtyři italské divize CTV, v jejichž čele stál Gambará. Útoku předcházela mohutná dělostřelecká příprava. Oslabení republikáni se zmohli jen na více méně symbolický odpor.*“¹⁷⁰ Tarragona padla 15. ledna 1939 a cesta k nikým neuhájené Barceloně byla otevřena.¹⁷¹ 25. ledna uprchla republikánská vláda na sever do Gerony, zatímco Yagüe překročil řeku Llobregat vlévající se jižně od Barcelony do Středozemního moře.¹⁷² Povstalci následující den vstoupili do ulic Katalánska. Následovaly krvavé represe, v průběhu kterých byly zastřeleny tisíce lidí. Nacionalisté postupně obsadili celé Katalánsko. Barcelona byla dobyta 26. ledna a 5. února Gerona.¹⁷³ 1. února v katalánském Figuerasu naposledy zasedal republikánský parlament.¹⁷⁴ Prezident republiky Manuel Azaña se rozhodl odejít do exilu. Později jej následovali Negrín společně s generálem Rojou a zbytek republikánských sil byl svěřen pod velení generála Miaji. Británie a Francie tehdy oficiálně uznaly Francův diktátorský režim. „*Ačkoliv nebylo jasné, nakolik je Negrínova vláda stále ještě legitimní, kontrolovali republikáni stále ještě přibližně třicet procent španělského území. Miaja jako vrchní velitel republikánských sil se tehdy převážně zdržoval ve Valencii. Negrín na druhé straně stále choval marnou naději, že na starém kontinentu brzy vypukne válka a evropské demokracie si uvědomí, že Republika bojuje také za ně.*“¹⁷⁵

13. února 1939 byl vyhlášen tzv. Odpovědnostní zákon, který legitimizoval represe vůči republikánům. Franco vyhlásil, že všichni stoupenci republiky se dopustili zločinu spočívajícího v podpoře „nezákonného“ režimu. Zákon měl zpětnou platnost k říjnu 1934. Na základě Odpovědnostního zákona bylo členství v levicových politických stranách označeno za zločin. Konec občanské války proto znamenal novou

---

¹⁶⁹ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 393.

¹⁷⁰ PRESTON, s. 276.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 277.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 393.

¹⁷⁴ CÍLEK, s. 394,

¹⁷⁵ PRESTON, s. 278.

vlnu zatýkání, politických procesů a poprav. 4. března se velitel republikánské armády středu plukovník Segismundo Casado rozhodl ukončit válku, kterou považoval za nesmyslný masakr.¹⁷⁶ Casado, zarputilý odpůrce komunistů, byl přesvědčen, že další obrana republiky už nemá smysl a byl odhodlán jednat s Francem o uzavření míru a přijatelných podmínkách kapitulace. Společně s anarchistickými vůdci a socialistou, profesorem Juliánem Besteirou, vytvořil Juntu národní obrany a s pomocí 14. divize republikánského vojska, kterým velel anarchista Cipriano Mera, potlačil oddíly věrné oficiální republikánské vládě. Vzápětí však vyšlo najevo, že jeho puč neměl žádný smysl, protože Franco s ním odmítl jednat a požadoval bezpodmínečnou kapitulaci. Skutečná republikánská vláda se z Katalánska přesunula do francouzského exilu.¹⁷⁷

Republikánští vojáci se začali hromadně vzdávat na všech úsecích fronty. Jiní zahodili zbraně a odešli do svých domovů, ačkoliv někteří se uchýlili do hor, odkud vedli až do roku 1951 partyzánskou válku. 26. března se daly frankistické jednotky, kterým už nic nestálo v cestě, po celé šíři fronty na pochod. Franco vyhlásil, že jeho armáda nastupuje ke konečnému tažení a republikánská vojska měla vyvěsit na všech frontách bílý prapor. 27. března skončila válka v Madridu, který byl cílem povstalců od července 1936.¹⁷⁸ Velitel republikánské armády středu vzdal vůdci nacionalistických sil na madridské frontě generálu Espinozovi de los Monteros. Během posledního březnového týdne byla nacionalisty obsazena zbývající republikánská území na jihu a na východě země. Na pozadí zdecimovaného republikánského odporu Franco jednostranně vyhlásil konec války a 1. dubna vydal poslední rozkaz: „*V tento den, kdy je rudá armáda zajata a odzbrojena, dosáhla nacionalistická vojska svých konečných vojenských cílů. Válka skončila.*“¹⁷⁹

2.10. FRANKISTICKÁ DIKTATURA

Jediný a absolutní vítěz občanské války Franco měl již v průběhu konfliktu v rukách takovou moc, že se do čela poválečného Španělska postavil jako naprosto neomezený vládce země, který byl současně hlavou státu, předsedou vlády, vůdce jediné politické strany a nejvyšším velitelem ozbrojených sil. „*Jakkoli poslední výstřely na bojišti*

---

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 279.

¹⁷⁷ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 393.

¹⁷⁸ ELWOOD, s. 119.

¹⁷⁹ Tamtéž

*(nikoliv na popravištích) dozněly na počátku jara 1939, v jistém ohledu měla válka pokračovat ještě po mnoho let. Na (neustále připomínaném) vítězství v křížové výpravě proti nepřátelům Španělska založil totiž Franco svou vládu a o tuto legitimitu se jeho režim opíral až do svého konce v polovině sedmdesátých let.*¹⁸⁰

Materiální bilance tří let válčení představovala téměř půl milionu mrtvých, více než čtvrt milionu politických emigrantů, 250 000 bytů (z původního celkového počtu 6 milionů) zcela zničeno, dalších 250 000 vážně poškozeno, počet dobytka zredukován na třetinu; zemědělská produkce poklesla o 21 procent, průmyslová produkce o 31 procent a hrubý domácí produkt se snížil o čtvrtinu.¹⁸¹ Materiálně byla chudá země zdevastovaná. I když většina důležitých továren a sléváren byla nepoškozená, zemědělci ztratili třetinu své půdy, strojů a rodinných domů.¹⁸² „*Snad ještě horší důsledky však měla válka pro španělskou psychiku a mentalitu. Převládá manicheismus nejhoršího ražení, podle něhož se jednalo o vítězství dobra nad zlem, Španělska nad anti-Španělskem, křesťanské civilizace nad bezbožným barbarstvím. Kdokoliv se chtěl zařadit do nové společnosti, musel bezvýhradně akceptovat nový systém hodnot. ‚Pokračování války‘ i po jejím formálním ukončení se odráželo prakticky ve všech rovinách, ...*“¹⁸³ Princip Francovy diktatury byl od poloviny čtyřicátých let až do jejího konce v polovině sedmdesátých let založen na vzájemném soupeření skupin, které reprezentovaly parciální mocenská centra režimu. Takový systém nevyhnutelně vytvářel velký prostor pro korupci a Franco neudělal nic, aby korupčnímu chování zabránil.¹⁸⁴

Nejtypičtější pro Francův způsob vlády byla permanentní absence politického programu. Francovi většinou stačil jen soubor jednoduchých hypotéz a modelů. Jeho původní ekonomická teorie z poloviny čtyřicátých let předpokládala vytvoření soběstačné španělské ekonomiky, nezávislé na importu surovin, oddělené od chaosu světového obchodu nepřekonatelnými celními bariérami. Už za několik let bylo jasné, že tento ekonomický model nebyl schopen existence. Franco původní stanovisko méně

---

¹⁸⁰ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 101.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² SNELLGROVE, s. 118.

¹⁸³ CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, s. 103.

¹⁸⁴ Tamtéž.

bohatých a méně chudých změnil na zcela novou ekonomickou pozici, takže mottem frankismu od konce padesátých let se stal hospodářský rozvoj.¹⁸⁵

Zatímco během prvních let frankismu převažovaly drsné represe, od padesátých let Franco svůj diktátorský styl pozměnil. Chtěl se totiž vymanit ze zahraniční izolace a svým západním spojencům musel alespoň v některých záležitostech vyjít vstříc. Obsah ale zůstal stejný. Franco nikdy neztratil kontrolu nad rozhodujícími faktory a událostmi a až do konce svého života byl odpovědný „pouze Bohu a dějinám“. Občané měli k dispozici parlament, který zákony neměl schvalovat nebo odmítat, ale pouze nad nimi „rozvažovat“ a skutečná politika se vykonávala pouze v diktátorově paláci El Pardo. Za celou dobu jeho vlády neposkytl své zemi ústavu a problém nástupnictví byl nakonec vyřešen kompromisní smlouvou s exilovými Bourbony. Francovým nástupcem se měl stát mladý princ Juan Carlos, vnuk posledního skutečně vládnoucího krále Alfonsa XIII. Mladý důstojník měl být vychován v duchu Francových idejí a ještě před svým nástupem na trůn musel odpřisáhnout věrnost základním principům frankistického režimu. Juan Carlos byl 22. července 1969 prohlášen Francovým následníkem.¹⁸⁶

Díky talentovaným technokratům se režimu podařilo přerušit dlouholetou ekonomickou stagnaci země a nastartovat obdivuhodný hospodářský růst. Původní *Caudillův* projekt soběstačné antikomunistické ekonomiky byl nahrazen částečnou integrací do světa mezinárodního obchodu a průmyslu a Španělsko se stalo jednou z nejlákavějších destinací pro turisty. Liberalizace španělské ekonomiky byla sice pomalá a opatrná, ale spustila vlnu historických sociálních změn a Španělsko se během jediné generace proměnilo k nepoznání.

„Dvacátého listopadu 1975 v šest hodin ráno ohlásil ministr informací a turistického ruchu León Herrera Esteban, prostřednictvím španělského celostátního rozhlasového vysílání, že podle bulletinu vydaného Frankovým civilním a vojenským personálem v 5.25 hodin ráno zemřela jeho Excelence generalísimo na zástavu srdce v důsledku septického šoku, zapříčiněného zánětem pobřišnice.“¹⁸⁷ Tato společnost,

---

¹⁸⁵ CHALUPA, *Jak umírá diktatura*, s. 27.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 66-67.

¹⁸⁷ ELWOOD, s. 227.

která se zrodila ve Francově „ekonomickém zázraku“ se *Caudillovi* zcela odcizila a po jeho smrti se Španělé bez jakéhokoliv stesku s frankistickým režimem rozloučili.¹⁸⁸

---

¹⁸⁸ CHALUPA, *Dějiny Španělska v datech*, s. 395-396.

3. ZÁVĚR

Po skončení téměř sedmileté diktatury Miguela Primo de Rivery, byla 14. dubna 1931 ve Španělsku vyhlášena republika. Španělských obyvatel se zmocnila euforie a očekávali hlavně skutečnou demokracii, rostoucí prosperitu a přiblížení se standardům západoevropských zemí. Do čela země se jako prezident postavil Manuel Azaña, který si kladl za cíl reformovat zejména zaostalé zemědělství, neakceschopnou armádu a omezit enormní vliv církve na život španělských občanů. Ve své práci vysvětluji, že hlavní problém tkvěl v nedůslednosti při plnění reform. Ke konečnému krachu nového demokratického zřízení přispělo mnoho faktorů. Republika vznikla v nepříznivé době, kdy celou Evropu postihly důsledky světové hospodářské krize a ani Španělsko nebylo výjimkou. Došlo ke zvýšení nezaměstnanosti a z toho plynoucí nespokojenosti obyvatel. Politika třicátých let byla navíc prodchnuta fašistickou a stalinskou propagandou. Zásadní problém existence republiky představovali také anarchisté, kteří republiku bojkotovali a organizovali násilné vzpoury, kdy kromě generálních stávek útočili na církevní budovy a představitele. Španělskou politiku ovládly dva zneprátené tábory, pravice a levice, které o svém protivníkovi mluvili jako o „Antišpanělsku“. Skutečná demokracie, kterou Druhá republika přinesla, dala vzniknout celé řadě politických stran a uskupení.

Na počátku roku 1936 se konaly volby, ve kterých zvítězila levicová koalice, Lidová fronta. Vyšlo najevo, že několikaletá radikalizace španělské společnosti zašla až příliš daleko a kompromisy mezi zneprátenými tábory nepřipadaly v úvahu. Pravice se rozhodla ukončit politické spory a v létě roku 1936 vypuklo vojenské povstání proti legálně zvolené republikánské vládě. Původní plán povstalců na rychlé ovládnutí Španělska ztroskotal, zejména protože ve větších městech se jim na odpor postavili rychle se ozbrojující dělníci. Země nyní čelila tříleté občanské válce, která je považována za jednu z nejhorších v evropských dějinách. Rebelové získali významnou pomoc Německa a Itálie, která znamenala důležité rozuzlení konfliktu. Republika byla zejména v první fázi podporována Sovětským svazem. Na podzim roku 1936 byly vytvářeny tzv. Interbrigády, mezinárodní sbory dobrovolníků z celého světa, aby hájili republiku před pravicovými povstanci. Francie sice na počátku konfliktu poslala do Španělska zbraně a munici, nakonec se ale přidala k britské neutralitě a navrhla politiku nevměšování do španělských záležitostí. Smlouvu o neintervenci podepsala velká část evropských zemí.

V první fázi války, která trvala od července 1936 do března 1937, se povstalci pokoušeli dobýt hlavní město. Bitva o Madrid se ale protáhla na několik měsíců a plán na rychlé ukončení války se zborčil. Od dubna roku 1937 byla započata druhá fáze války, ve které se republikánská vojska několikrát pokusila o protiofenzivu, ale pokaždé neuspěla. Posledním zoufalým pokusem zastánců republiky o obrat v nepříznivém vývoji byla bitva na Ebru v létě 1938. Povstalci zde ale ukázali rostoucí technickou převahu a opět triumfovali. V poslední fázi války, trvající od konce roku 1938 do dubna 1939, se již republika nemohla vzchopit. V lednu roku 1939 byla dobytá Barcelona, v březnu téhož roku byl obsazen Madrid a vzápětí padly i poslední enklávy republikánského odporu. 1. dubna 1939 válka skončila.

Španělská občanská válka znamenala důležitý mezník v dalším vývoji španělské společnosti. Francovo vojenské vítězství v krvavém konfliktu, jehož aspekty byly především sociální a politické, na dlouhou dobu rozdělilo Španěly na „vítěze“ a „poražené“. Ačkoliv válka oficiálně skončila v dubnu roku 1939, ve skutečnosti jinými prostředky pokračovala až do Francovy smrti. Zastánci demokracie se mohli jen těžko vzchopit. Tisíce padly na bitevních polích a při represivních čistkách, tisíce uprchly do exilu a tisíce dalších skončily ve vězení. První léta diktatury byla velmi krušná, země byla ekonomicky zdecimovaná a k hospodářské konjunktuře došlo až v polovině 50. let. Výrazné ekonomické a sociální změny byly zaznamenány až v 60. letech, kdy Španělsko přestalo být zemědělskou zemí a stalo se průmyslovým státem. Franco až do své smrti nikdy nemusel poměřovat síly se skutečně nebezpečným soupeřem a jeho téměř čtyřicetiletá kariéra diktátora byla neobyčejně snadná. Brzy po Francově smrti se ukázalo, že frankismus bez Franca není možný. Přejchod od diktatury k demokracii byl překvapivě rychlý a proběhl bez větších násilností na ulicích a politického pronásledování. Po Francově odchodu došlo k legalizaci politických stran, uspořádání demokratických voleb, které byly založeny na všeobecném hlasovacím právu, a tři roky po *Caudillově* smrti byla schválena ústava. Zrodilo se tak Nové Španělsko, které se nyní ubíralo stejným směrem, jako ostatní západní liberální země.

BIBLIOGRAFIE

- BACHOUDOVÁ, André, *Franco*, Praha 2000.
- BEEVOR, Anthony, *Španělská občanská válka 1936-1939*, Praha 2004.
- CÍLEK, Roman, *Krvavá předehra*, Praha 2004.
- ELWOOD, Sheelagh, *Franco: člověk, voják, diktátor*, Brno 1999.
- CHALUPA, Jiří, *Dějiny Španělska v datech*, Praha 2011.
- CHALUPA, Jiří, *Jak umírá diktatura*, Olomouc 1997.
- CHALUPA, Jiří, *Španělsko*, Praha 2010.
- CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, Praha 2002.
- CHALUPA, Jiří, *Don Carlos a ti druzí*, Praha 2008.
- IBARRURI, Dolores, *Španělský lid v boji*, Praha 1951.
- KOSINA, Miloš O., *Dolores Ibárruri – legenda španělského komunistického hnutí*, in: *Historický obzor* 24, 2013, 5/6, s. 124.
- LAUREAU, Patrick, *Legie Condor*, Praha 2010.
- MORROW, Felix, *The civil war in Spain*, New York, 1936.
- PRESTON, Paul, *Franco: Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska?*, Praha 2001.
- SNELLGROVE, Laurence Ernest., *Franco ant the Spanish Civil war*, London 1965.
- ŠNAJDR, Miroslav, *Hořící Španělsko*, Olomouc 2001.

RESUMÉ

The bachelor's thesis is focused on the civil war in Spain in 1936 - 1939. Firstly it deals with the dictatorship of Primo de Rivera, who carried out on 13th of September 1923 in Barcelona and he successful coup and seized power there. The Spanish public did not protest against the establishment of a new state. Rivera dissolved the Cabinet and parliament and he abolished the constitution of 1886 and then he introduced direct censorship. During the twenties the quality of live was increasing and therefore the dictatorship lasted until 1930, when Primo Rivera resigned. After that he escaped into French exile.

In April 1931, the monarchy changed into a republic and Manuel Azaña became president. He was trying to reform the country. He recognized the main problems particularly in backward agriculture, incompetent army and regional separatism. His goal was to reduce the influence of the Church of civilian lives. In December 1931 president Azaña was replaced by the conservative Niceto Alcalá - Zamora. The government of the Second Republic was inconsistent with the formation of reforms, but it meant a serious attempt at modernization and democracy. Due to that fact different political parties and groups existed side by side without bigger problems.

In parliamentary elections in February 1936 won the left-wing Popular Front coalition and a Manuel Azaña formed new government, which became the target of criticism of the far right-wing. At this time in Spain tension grew and politically motivated violence and general strikes were happening. On 17th of July 1936 Morocco broke out in the Spanish uprising that marked the beginning of the Civil War. Generals Francisco Franco y Bahamonde, Emilio Mola, Quiapo Gonzalo de Llano, Manuel Goded and José Sanjurjo y Sacanell became the leaders of the rebellion. Rebellion spread to Spain on 18th of July and Republic rebels gained control of important areas. The rebels received foreign aid from Germany, Italy and Portugal. The Republic had to rely on the assistance of the SSSR, Mexico and international Brigades. It was obvious within a few decisive that the rebels were stronger after the conquest of Madrid, Barcelona and other cities were broken opposition Republicans. Francisco Franco raised the dictatorship in the end of the war in the spring of 1939. He was the unlimited head of Spain. He was leader of the only political party and supreme commander of the armed forces too. After the war country was materially poor and

devastated. The economic boom started in the late fifties. Franco died in 20th of November 1975 and Spanish said goodbye his regime without any nostalgia.